



Institute of Forecasting and
Macroeconomic Research

Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti

2022
2023
2024

DEKABR
YANVAR
FEVRAL

Faoliyatning
asosiy
ko'rsatkichlari

INSTITUT JAMOASI



Mundarija

I	Aholi soni prognozlarining ijtimoiy soha va elektr energiyasi ta'minotiga ta'siri	5
II	Elektr energetikasi sohasini isloh qilishning jahon tajribasi	6-9
III	O'zbekistonda suv resurslaridan energiya olish imkoniyatlari	10-11
IV	Rossiya-Ukraina mojarosining O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	12-14
V	Eksportning oshishi iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qiladi?	15
VI	O'zbekiston bank tizimidagi raqobat darajasi tahlili	16
VII	Markaziy Osiyo davlatlari Hamkorlik indeksi	17
VIII	Toshkent shahridagi uy-joy narxlari tahlili	18-20
IX	O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish uchun qanday kadrlar tayyorlanmoqda?	21

X	Aeroportlarni rivojlantirishda DXSHni faollashtirish yo'llari	22
XI	Hududlarda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishning rivojlanish darajasi	23
XII	Qulay investitsion muhitni yaratish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar	24
XIII	Infratuzilma tarmoqlariga kiritilgan investitsiyalarning iqtisodiy taraqqiyotga ta'siri	25
XIV	Tadbirkorlik sohasida amalga oshirilgan muhim islohotlar	26
XV	O'zbekistonda sut ishlab chiqarish samaradorligi	27
XVI	Respublika hududlari iqtisodiyotidagi tafovutlar	28
XVII	BRM bo'yicha Ikkinchi ixtiyoriy milliy hisobotning taqdimoti	29



Tadqiqot davomida quyidagilar aniqlandi:

-2035-yilga borib, mamlakat aholisi 45,6 million kishidan oshishi kutilmoqda;

-2035-yilgacha bo'lgan davrda har yili o'рта hisobda 900-950 ming go'dak dunyoga keladi.

3-6 yosh oraliq'idagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalari bilan qamrab olish darajasi 90% ga yetishi kutilayapti va buning uchun maktabgacha ta'lim muassasalarida 1264 ming nafar bola uchun yangi o'rinlar tashkil etish zarur.

Prognozlarga ko'ra, 2035-yilga borib, 7-17 yosh oraliq'idagi bolalar soni 9737,4 ming nafarni tashkil etadi. Bu esa maktablarda qo'shimcha 8,2 million o'quvchi o'rnini yaratishni talab qiladi.

2035-yilgacha bo'lgan davrda aholining elektr energiyasiga bo'lgan talabi har yili 5-5,3% ga oshishi kutilmoqda.

Aholi va umuman iqtisodiyotning o'sib borayotgan talabini qondirish uchun 2030-yilgacha energiya quvvatini mavjud darajaga nisbatan kamida 1,7 barobar oshirish talab qilinadi.

Talabning taxminan 8-10 foizini tashkil etadigan mavjud taqchillik to'ldirilishi bilan o'sib borayotgan aholining elektr energiyasiga bo'lgan talabi 2035-yilgacha bo'lgan davrda taxminan 6,2-6,5% o'sadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagilar taklif etiladi:

Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida xususiy ishtirokchilar bilan tizimli ish olib borish, ularga litsenziya va boshqa ruxsatnomalarni berish tartibini soddalashtirish.

Xalq deputatlari viloyat Kengashi a'zolari byudjet mablag'larini taqsimlash va hududlarning ijtimoiy infratuzilmasini o'рта muddatli rejalashtirishda demografik rivojlanish prognozlarini hisobga olishi zarur.

Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida xalqaro va mahalliy ishtirokchilar, shuningdek, tegishli texnologiyalarni yetkazib beruvchilar ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlariga o'рта muddatli talab mavjud ekaniga ishonchi komil bo'lishi mumkin.

Demografik yukning ortib borishini hisobga olgan holda energetika tizimlarini boshqarish va rivojlantirish borasida mutlaqo yangi yondashuvlarni ishlab chiqish talab etiladi.

Uzoq muddatli istiqbolda aholini resurslar bilan barqaror ta'minlashning omili sifatida energetika, suv va yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan islohotlarni muvofiqlashtirilgan holda, bosqichma-bosqich o'tkazish tavsiya etiladi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI UCHUN DEMOGRAFIK PROGNOZLAR

Aholi soni (2023y., ming nafar)

36 024,9

2022-yilda tug'ilgan bolalar soni
932 193

1991-2022 yillarda tug'ilgan bolalar soni (ming nafar)

21 134,1

Eng yuqori tug'ilish ko'rsatkichi, 2022 yil

932 193

Eng past tug'ilish ko'rsatkichi, 2003 yil

508 457

2035-yil uchun aholi soni prognozi
(ming nafar)

45 582,6

Demografik yuk

Umumiy yuk **75,8** **87,4**

Bolalar yuki **55,8** **60,7**

Yoshi kattalar yuki **19,9** **26,7**

2035-yil prognoziga ko'ra aholi tarkibi
(ming nafar)



2035-yil uchun kutilayotgan muassasalar soni

3364,5 Maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish (ming nafar)

3738,2 3-6 yosh oraliq'idagi bolalar soni (ming nafar)

8,2 O'quvchi o'rne (mln.)

9250,5 Maktab ta'limi bilan qamrab olish (ming nafar)

9737,4 7-17 yosh oraliq'idagi bolalar soni (ming nafar)

8450 Ambulatoriya-poliiklinika muassasalari soni

28,4 Har 10 ming kishiga to'g'ri keladigan shifokorlar soni

116,8 Har 10 ming kishiga to'g'ri keladigan hamshiralar soni



Meksika elektr energetikasi sohasi davlatga tegishli «Elektr energetikasi bo'yicha federal komissiya» tashkiloti tomonidan boshqarilgan va mazkur tashkilot elektr energiyasini ishlab chiqarish bilan birga yetkazib berish va taqsimlashni ham to'liq nazoratiga olgan edi.

Elektr energiyasi uchun belgilangan tariflarning iqtisodiy jihatdan samarasizligi:

- elektr energiyasi uchun tariflar xarajatlarni qoplash darajasidan past belgilanganligi;
- elektr energiyasi uchun tariflar ishlab chiqarish xarajatlarning bozor narxlari asosida emas, balki xom ashyo narxiga moslab belgilanishi;
- 2002-yildan boshlab davlat tomonidan subsidiyalarni berishda moliyaviy qiyinchiliklarning paydo bo'lishi.

Subsidiyalarning turlari va asosiy xususiyatlari: Tariflar turi murakkab tuzilgan va subsidiya beriladigan guruhlar soni ko'pchilikni tashkil etganligi;

“Yozgi subsidiyalar” deb nomlangan alohida imtiyozli tarif tizimining joriy etilganligi. Xususan, issiq hududlarda yashaydigan aholiga sovutish uskunalaridan foydalanganligi uchun sarflagan elektr energiyasi uchun imtiyozlarning berilishi.

Meksikada elektr energetikasi sohasidagi islohotlarning muvaffaqiyatsizligi sabablari:

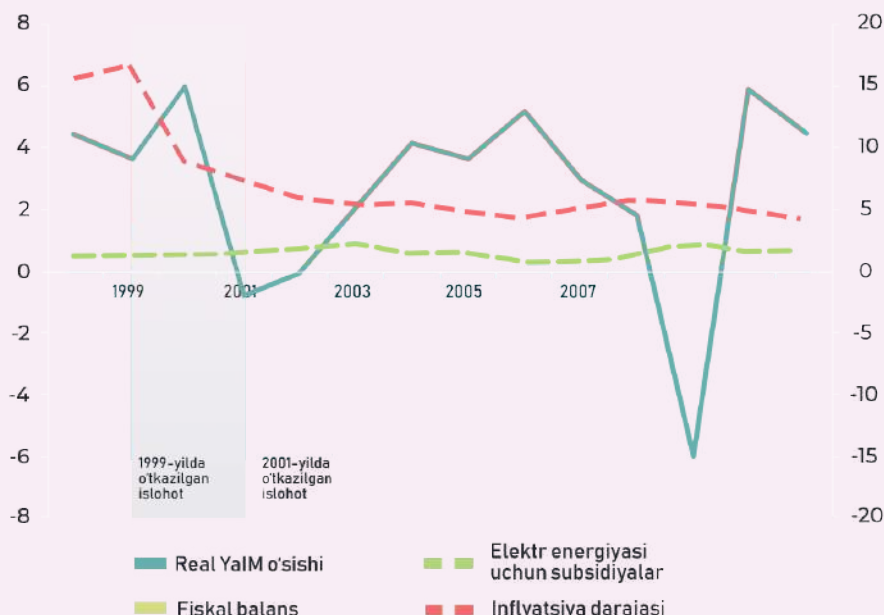
- amaldagi qonunchilikning xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash uchun yetarli emasligi;
- sohadagi manfaatdor guruhlarining qarshiligi:
- elektr energiyasi iste'molchilarining turli ko'rinishdagi noroziligi;
- jamoatchilik ishtirokining sustligi;
- iste'molchilar orasida xususiylashtirishga nisbatan salbiy fikrlarning saqlanib qolganligi;
- islohotlarning amaliy natijadorligini ta'minlash va oxiriga yetkazishda yetarli siyosiy iroda ko'rsatilmaganligi.

Olingan asosiy saboqlar:

- subsidiyalarni ajratishda ijtimoiy ko'makka muhtoj qatlamlarga ustunlik berish;
- ijtimoiy-iqtisodiy sharoiti yaxshi qatlamlarning subsidiyalardan birdek foydalanishi bilan bog'liq notenglik holatiga e'tibor qaratish;
- sohani xususiylashtirish haqida jamoatchilikka yetarli va to'g'ri ma'lumotlarni yetkazish.

Subsidiya ajratishda iste'molchilarni ko'psonli guruhlariga ajratish umumiy subsidiya hajmining kamayishiga olib kelmadi, aksincha oshishiga sabab bo'ldi. Chunki iste'molchilarning yuqori subsidiya oladigan guruhlariga o'tishga intilishi bilan bog'liq holatlar ko'paydi.

Elektr energetikasi sohasini isloh qilishning Meksika tajribasi

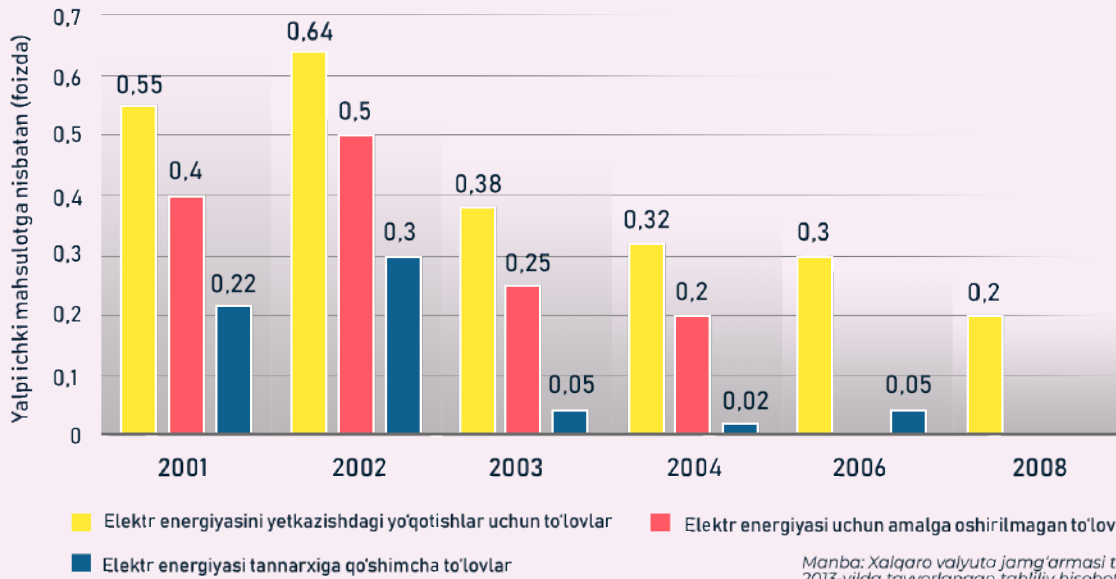


Islohotlarda yo'l qo'yilgan kamchiliklar:

1. Huquqiy mexanizmlarning takomillashmaganligi.
2. Sohada monopolistik hukmronlikning mavjudligi.
3. Xususiylashtirish to'g'risida aholi orasida tushuntirish ishlarining yetarli darajada olib borilmaganligi.
4. Jamoatchilik nazoratining sustligi.
5. Hukumat siyosiy irodasining zaifligi.

Manba: Xalqaro valyuta jamg'armasi tomonidan 2013-yilda tayyorlangan tahliliy hisobot ma'lumotlari

Ishlab chiqarilgan elektr energiyasi uchun byudjetdan ajratilgan qo'shimcha xarajatlarning o'zgarish dinamikasi, YalMga nisbatan (2000-2008 yillar)



Elektr energetikasi tizimini isloh qilish borasida Keniyada amalga oshirilgan ishlar



2002-2008 yillarda Keniya iqtisodiyotida rivojlanish bilan bir qatorda energiyaga bo'lgan talab o'rtacha 7 foizga oshgan. Mamlakatning energetika tizimi esa bu talabni qondira olmasdi. Bu holat energetika tizimida islohotlar zarurligidan dalolat berardi.

O'tgan asrning 90-yillari o'rtalarida elektr energiyasini ishlab chiqarish, yetkazib berish va sotish sohasida dastlabki xususiylashtirish jarayoni boshlandi.

Keniyada uy xo'jaliklari uchun narxlar o'sib boruvchi tariflar tizimi quyidagicha yo'lga qo'yildi:

1. Oyiga 50 kVt/soatgacha iste'mol qiluvchilar uchun narx 2 Keniya shillingida (0,016 AQSh dollari) hisoblandi.
2. Oyiga 51 kVt/soatdan 1500 kVt/soatgacha iste'mol qiluvchilar uchun narx 8,1 Keniya shillingida (0,066 AQSh dollari) hisoblandi.
3. Oyiga 1500 kVt dan ortiq energiya iste'mol qiladigan uy xo'jaliklari uchun 18,57 Keniya shillingi (0,15 AQSh dollari) miqdorida tarif stavkasi qo'llanildi.

Yutuqlar:

- Islohotlar tufayli 2006-yilda tariflar 0,07 dollardan 0,15 dollargacha, 2009-yilda 0,19 dollargacha oshirildi. Bu esa energiya ishlab chiqarish va yetkazib berish xarajatlarini qoplash imkonini berdi.

- 2002-yilda elektr energetikasi tizimi uchun ajratilgan mablag'lar YalMga nisbatan 0,6% ni tashkil etgan bo'lsa, 2008-yilga kelib, bu ko'rsatkich deyarli nolga tushdi.
- 2000-yillarda elektr energetikasi sektorining qo'shimcha xarajatlari uchun byudjetdan mablag' ajratish sezilarli darajada kamaydi.
- Investitsiyalarning jalb qilinishi, xususiylashtirish sektorining ishtirokini oshirib, islohotlar muvaffaqiyatini ta'minladi.
- Elektr energiyasi ta'minoti tizimiga yangi ulanganlar 2003-2004 yillardagi 43 000 tadan, 2008-2009 yillarda 200 000 tagacha oshdi.
- Energetika tizimida yetkazib berishdagi yo'qotishlar ham asta-sekin 2000-yildagi 21% dan 2009-yilda 15,5% gacha qisqardi.
- 2003-yildagi "Qishloqlarni elektrlashtirish dasturi" natijasida tizimga ulanganlar soni 650 mingtadan 2 milliontagacha yetdi.

Xulosa

Keniya tajribasi tarif stavkalarining oshirilishi xarajatlarni qoplash, aholining kam ta'minlangan qatlamlariga elektr energiyasini arzonroq narxda yetkazib berish imkoniyatini yuzaga keltirishini ko'rsatadi. Islohotlarni amalga oshirish uchun 10 yildan ortiq vaqt kerak bo'ldi. Tariflarni oshirish eng yaxshi chora bo'ldi. Chunki bu sifatli xizmat ko'rsatish va elektr energiyasini uzluksiz yetkazib berishning omili edi.



O'tgan asrning 80-yillarida Filippinda elektr energiyasi asosan monopol mavqega ega Milliy energetika korporatsiyasi (NPC) tomonidan ishlab chiqarilar va yetkazib berilardi. Tizimning noto'g'ri boshqarilishi, bozor qoidalariga amal qilinmasligi mamlakatda elektr energiyasi tanqisligini yuzaga keltirdi. 2001-yilga kelib, vaziyat inqiroz darajasiga yetdi. Bu esa sohadagi islohotlarni tezlashtirib yubordi.

Islohotlar jarayoni

2001-yilda Filippinda energetika tizimini isloh qilish to'g'risidagi qonun qabul qilindi. Shunga ko'ra, quyidagi vazifalarni amalga oshirish rejalashtirildi:

- ishlab chiqarish va yetkazib berish tizimidagi davlat aktivlarini xususiyashtirish;
- elektr energiyasi uchun tariflarni bozor qoidalariga muvofiqlashtirish;
- tariflarni mustaqil tartibga soluvchi organ sifatida Elektr energiyasi narxlarini tartibga solish komissiyasini (ERK) tashkil etish;
- elektr energiyasining ulgurji bozorini shakllantirish;
- uzoq muddatli chakana iste'molni rag'batlantirish;

Islohotlarni amalga oshirish jarayonida davlat tomonidan aralashuvning kuchliligi, investorlar ishonchining yo'qligi,

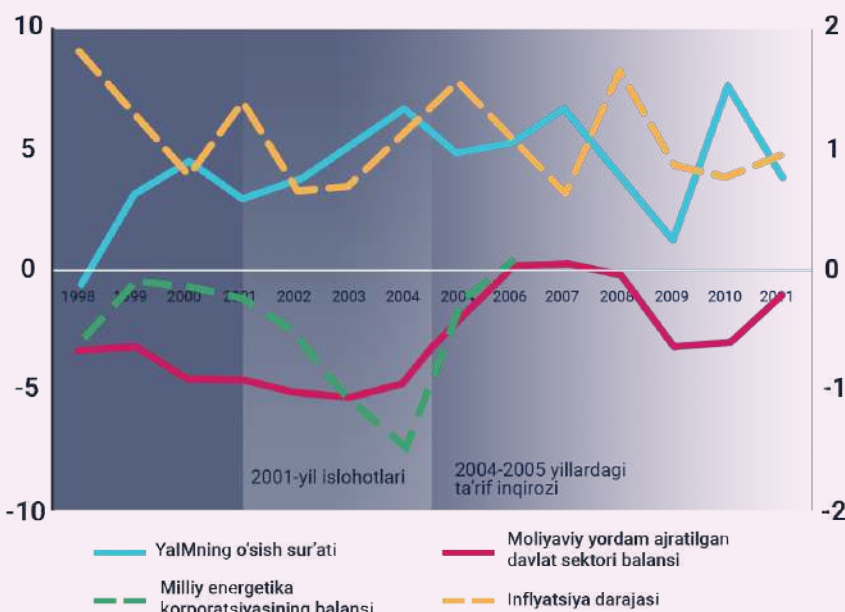
tizimni tartibga solish mexanizmining yaxshi ishlamasligi kabi institutsional muammolar yuzaga keldi.

Islohotlar davomida muammolar yuzaga kelgan bo'lsada, yutuqlarga ham erishildi. Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) va aksiz solig'i, shuningdek, davlat xarajatlarining cheklanishi tufayli 2004-yilning oxiri va 2005-yilning boshida elektr energiyasi tariflari 30% ga oshirildi. Natijada 2005-yil so'ngiga kelganda, Milliy energetika korporatsiyasining (NPC) moliyaviy taqchilligi YalMga nisbatan 5% dan 0,2% gacha qisqardi.

Xulosa

Islohotlar muvaffaqiyati hukumatning kuchli siyosiy irodasini namoyon etdi. Islohotlarning dastlabki bosqichida davlat kompaniyasining turli ko'rinishdagi qarzdorligi ortib bordi. Bu esa mamlakatning umumiy fiskal barqarorligiga xavf tug'dirdi. Narxlarni tartibga soluvchi mustaqil regulyator tashkil etilganidan keyin ham elektr energiyasini ishlab chiqaruvchi korxonalarni xususiyashtirish muvaffaqiyatli kechmadi. Tizimga bozor mexanizmlari faol tatbiq etilganidan so'nggina davlat energetika kompaniyasining budjetga salbiy ta'siri kamaydi va elektr energiyasini ishlab chiqarish va yetkazib berishda ijobiy natijalar ko'zga tashlana boshladi.

Filippinda elektr energetikasi tizimida amalga oshirilgan islohotlar

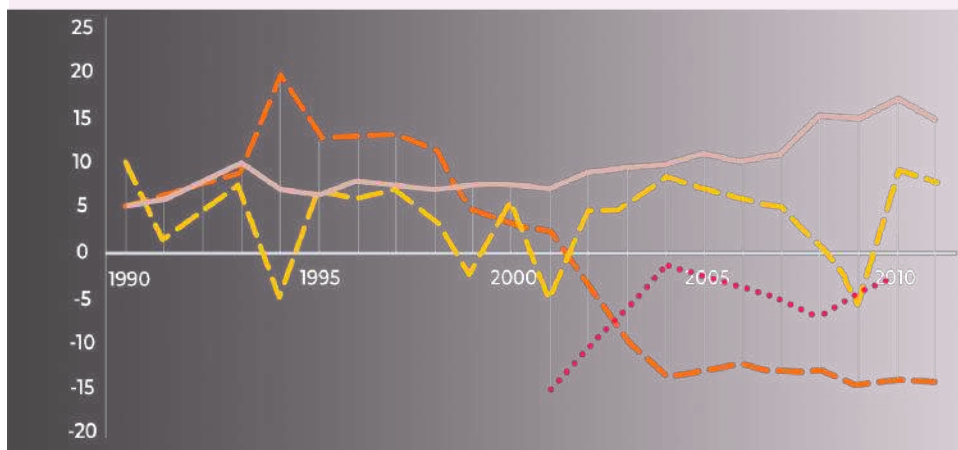


Islohotlar jarayoni

- Ishlab chiqarish va yetkazib berish tizimidagi davlat aktivlarini xususiyashtirish;
- Elektr energiyasi uchun tariflarni bozor qoidalariga muvofiqlashtirish;
- Tariflarni mustaqil tartibga soluvchi organ sifatida Elektr energiyasi narxlarini tartibga solish komissiyasini (ERK) tashkil etish;
- Elektr energiyasining ulgurji bozorini shakllantirish;
- Uzoq muddatli chakana iste'molni rag'batlantirish.

Manba: Xalqaro valyuta jam'armasi tomonidan 2013-yilda tayyorlangan tahliliy hisobot ma'lumotlari

Elektr energetikasi sohasida Turkiyada amalga oshirilgan islohotlar



— Inflyatsiya (foizda) — Uy-joy uchun elektr energiyasi tarifi
— YalMning o'sishi (foizda) •••• Byudjet balansi (YalMga nisbatan foizda)

Olingan asosiy xulosalar:

1. Iqtisodiyotni erkinlashtirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar elektr energetikasi tizimining rivojlanishiga turtki beradi.
2. Aholi turmush darajasining yaxshilanib borishi tarif islohotlarining samarali bo'lishini ta'minlaydi.
3. Energetika siyosatini belgilashda mustaqil institutlarning ishtiroki oqilona qarorlarni qabul qilishda yordam beradi.

Manba: Xalqaro valyuta jamg'armasi tomonidan 2013-yilda tayyorlangan tahliliy hisobot ma'lumotlari



Elektr energiyasi tizimidagi islohotlar Turkiyada qanday natija berdi?



Islohotlarni o'tkazishdan ko'zlangan asosiy maqsad:

- elektr energiyasi uchun oshib borayotgan talabni qondirish;
- elektr energetikasi tizimi samaradorligini oshirish;
- davlat byudjeti ko'rsatkichlarini yaxshilash;
- xususiy investitsiyalarni jalb qilish va tizimdagi monopoliyani tugatish;
- Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lishning dastlabki talablarini bajarish.

Islohotlar doirasida amalga oshirilgan chora-tadbirlar:

1. Institutsional islohotlar borasida:
 - elektr energiyasini ishlab chiqarish, yetkazib berish, taqsimlash, ulgurji va chakana savdosini yo'lga qo'yish bo'yicha davlat korxonalari xususiylashtirildi.
2. Tariflarni qayta ko'rib chiqish bo'yicha:
 - 2008-yilning yanvar oyida elektr energiyasi uchun tariflar 20 foizga oshirildi;
 - bozordagi taklifga muvofiq har chorakda elektr energiyasi uchun tariflarning o'zgarish mexanizmi joriy qilindi;
 - 2008-yil oxiriga kelib, tariflar 50 foizgacha oshirildi.

Islohotlarning asosiy natijalari:

- elektr energiyasi uchun oshib borayotgan talabni qondirish imkoniyati paydo bo'ldi;
- raqobat muhiti shakllandi, ishlab chiqarish va taqsimlash samaradorligi oshishiga erishildi;
- byudjeti hisobidan ajratiluvchi subsidiyalarni kamaytirish hisobiga davlat xarajatlari qisqardi va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davom ettirildi.

Xulosalar:

Iqtisodiyotni erkinlashtirish elektr energetikasi sohasidagi islohotlarga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi;

Jadal iqtisodiy o'sish aholi turmush darajasining oshishiga olib kelganligi sababli aholi tizimdagi islohotlarni ijobiy qabul qildi. 2008-yilda tariflarning 50 foizga oshishi aholi daromadlariga jiddiy ta'sir ko'rsatmadi. Chunki aholi daromadlari muntazam oshib bordi;

Mustaqil institutlar va tashkilotlarning ishtiroki islohotlar doirasida zarur texnik (siyosatdan holi) qarorlarni qabul qilishni osonlashtirdi.



Muzliklar, daryolar, ko'llar, suv omborlari, transchegaraviy daryolar va yerosti suvlari O'zbekistonning gidroenergetika salohiyati manbaidir.

O'zbekistondagi daryo oqimlarining nazariy gidroenergetika salohiyati yiliga 88,5 mlrd. kVt-soatni, texnik gidroenergetika salohiyati esa 27,4 mlrd.kVt-soatni tashkil etadi. Hozir ushbu salohiyatning qariyb 24% idan foydalanilmoqda.

Gidroenergetika sohasida yiliga o'rtacha 6 mlrd. kVt-soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi. Uning aholi jon boshiga ulushi 168 kVt-soatni tashkil etadi.

Toshkent viloyatining Bo'stonliq tumanidagi Piskom daryosi respublika bo'yicha o'rganilgan suv oqimlarining eng katta salohiyatiga – 1 324 MVt quvvatga ega Bu O'zbekistondagi mavjud gidroenergetika resurslarining 45,3% i demakdir.

2022-yilda jami elektr energiyasining 9% i (6,5/74,3 mlrd.kVt.soat) va amaldagi quvvatlarning qariyb 12,9% i (2 072/16 030 MVt) gidroelektr stansiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan.

Tadqiqot davomida hududlarning gidroenergetika reytingi tuzib chiqildi. 14 ta hududdan 9 tasida gidroelektr stansiyasi mavjud. Reyting bo'yicha 1-o'rinni Toshkent viloyati egalladi.

Buxoro, Jizzax va Farg'ona viloyatlarida reytingdagi o'rnini yaxshilash imkoniyati mavjudligi aniqlandi. Kelajakda hududlarda xususiy investorlar tomonidan quvvati 500 kVtgacha bo'lgan mikro gidroelektr stansiyalarini qurish va qo'shimcha 202,7 million kVt-soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi. BMTning sanoat rivojlanishi bo'yicha tashkiloti (UNIDO) ning kichik gidroenergetikani rivojlantirishga oid hisobotida Indoneziyada 13 kVt quvvatga ega turbulent oqimli mitti gidroelektr stansiyaning samaradorligi namoyish etildi. Yangi turbina 1,5 m³/s oqim va 1,7 m balandlik uchun mo'ljallangan.

Mahalliy energiyaning bir kVt.soati narxi 0,08 va Elektr energiyasining me'yorlashtirilgan qiymati - LCOE (levelized cost of energy) 0,04 AQSH dollariga teng. Turbinaning umumiy investitsiya xarajatini olti yilda qoplaydi.

Ekspert baholash natijalariga ko'ra, mahalliy sharoitda turbina xaridi, 300 m³ temir beton ishlari va 100 kVtli turbulent oqimli mitti GESni ishga tushirish uchun 230 ming AQSH dollari miqdorida pul mablag'i sarflanadi. Ushbu qurilma eng yuqori quvvatda ishlaganda yiliga 864 ming kVt.soat, mavsumiy suv oqimida ishlaganda esa yiliga 576 ming kVt.soat elektr energiyasini ishlab chiqaradi. "Yashil" tariflar qo'llanilib, barcha soliqlar va to'lovlardan ozod qilinganda loyiha o'zini 5-7 yilda qoplaydi.

Hududlarda innovatsion texnologiyalar (suv to'lqinlari, turbulent oqimli gidroturbina, shnekli turbinalar) dan foydalangan holda qo'shimcha elektr energiyasini ishlab chiqarish imkoniyatlari bor. Misol uchun, sug'orish kanallaridagi barcha suv olish nuqtalariga (18,5 ming dona) turbulent oqimli gidroturbinalarni o'rnatish natijasida 1,1 million uy xo'jaligini sof elektr energiyasi bilan ta'minlash mumkin. Bu jami uy xo'jaliklarining 15% ini tashkil etadi.

O'zbekiston hududlarining gidroenergetika reytingi (2022)

- 1 Toshkent viloyati 0,68**
- 2 Andijon viloyati 0,12**
- 3 Sirdaryo viloyati 0,07**
- 4 Surxondaryo viloyati 0,04**
- 5 Xorazm viloyati 0,03**
- 6 Toshkent shahri 0,02**
- 7 Namangan viloyati 0,02**
- 8 Qashqadaryo viloyati 0,01**
- 9 Samarqand viloyati 0,01**

O'ZBEKISTON SUV RESURSLARI: GIDROENERGETIKA SALOHIYATI

Ishlab chiqarish quvvatlari (2022)



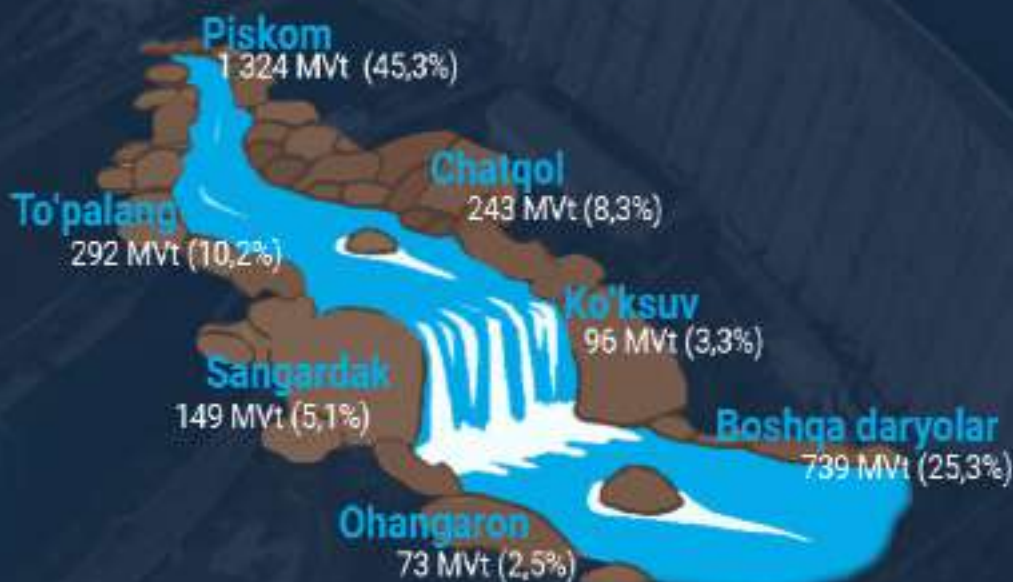
Gidroenergetika salohiyati, hajmi



Elektr energiyasi ishlab chiqarish (2022)



Daryolar oqimining energiya quvvati





Ziddiyat oqibatlarini O'zbekiston iqtisodiyotiga asosan inflyatsiya, tashqi savdo, uy xo'jaliklarining birlamchi va ikkilamchi daromadlari, ko'chmas mulk va foiz kanallari orqali ta'siri o'rganib chiqildi.

Mazkur tahlilda 2022 yilning 10 oyiga taalluqli statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Bunda iqtisodiy diagnostika va iqtisodiy modellashirishning DSGE usuli qo'llanildi. Mojaro ta'siri 2022 yilning mart oyidan boshlab keyingi 18 oy uchun 3 xil ssenariyda (xom ashyo narxi oshishi, pul o'tkazmalarining kamayishi, mehnat bozorining qisqarishi) simulyatsiya qilindi.

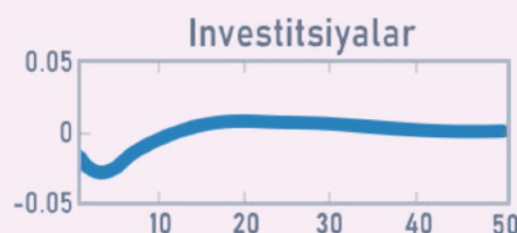
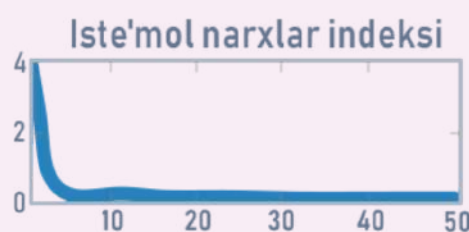
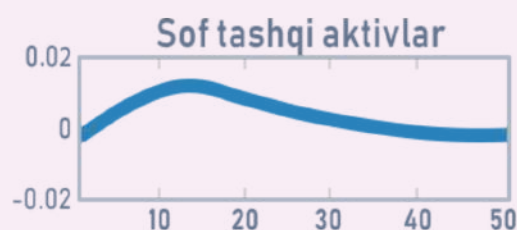
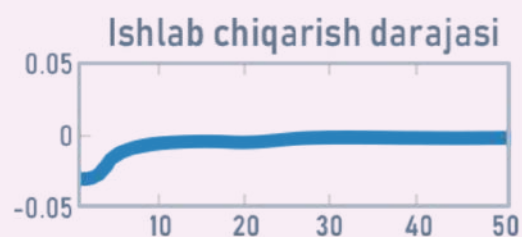
Tahlil natijalariga ko'ra:

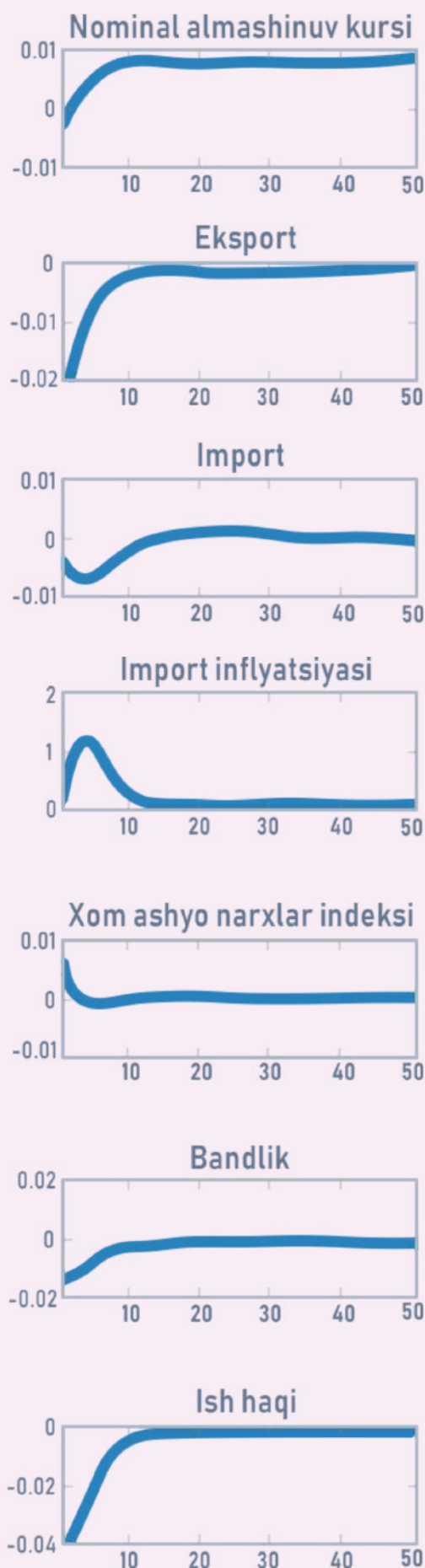
- dunyoda inflyatsiyaga asosan oziq-ovqat va energiya narxlarining keskin ko'tarilishi ta'sir qilayotgan bo'lsa, O'zbekistonda energiya narxlari asosan davlat nazorati ostida bo'lganligi sababli inflyatsiyaning tezlashishiga ko'proq oziq-ovqat va xizmatlar narxining o'sishi sabab bo'lmoqda.

- 2022 yilning fevral oyida yillik oziq-ovqat narxlari o'sishi 13,1% gacha sekinlashgan bo'lsa, oktabr oyiga kelib 16,3% gacha ko'tarildi. Mazkur davrda mehmonxona va restoran xizmatlari narxining yillik o'sishi 14,7% dan 23,3% gacha tezlashdi.

- 2022 yilning mart-oktyabr oylarida O'zbekistonning Rossiyaga eksporti hajmi 2021 yilning mos davridagiga qaraganda 47% ga oshdi. Shunday bo'lsada, global bozorlarda tovar va xom ashyo narxlarining sezilarli ko'tarilishi nominal eksport hajmining ko'tarilishiga sabab bo'lmoqda. Misol uchun, mart-oktabr oylarida Rossiyaga paxta ip-kalavasi eksporti 41% ga ortgan. Lekin, ushbu davrda paxta tolasi narxlari o'zgarishi hisobga olinganda, real o'sish 8% ni tashkil qiladi. Ta'kidlash kerakki, 2022 yilda so'mning AQSH dollariga nisbatan almashuv kursining barqarorlashuvi ma'lum darajada tashqi shoklarning salbiy ta'sirini yumshatdi.

- Migratsiya va fuqarolikni rasmiylashtirish boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, 2022 yilning 9 oyi mobaynida O'zbekistonga rossiyalik 318 ming nafardan ortiq fuqaro kelgan. PMTI ekspertlari tomonidan 750 nafar relokant rezyumesini o'rganish natijalariga ko'ra,





kelayotgan mutaxassislarning o'rtacha yoshi 32 yoshni tashkil etadi. Ish qidirayotganlarning 93% dan ortig'i oliy ma'lumotli va o'rtacha 8 yillik ish stajiga ega. O'zbekistonga asosan muhandislar (barcha rezyumelarning 18% i), IT mutaxassislari (15%), menejerlar, marketologlar, boshqaruv mutaxassislari va ma'muriy xodimlar (30%), o'qituvchilar (7%), shifokorlar va farmatsevtlar (6%), shuningdek, moliyachilar (4%) kelmoqda.

- pul o'tkazmalari tarkibida Rossiyaning ulushi oshib ketishi kuzatildi; 2022 yilning mart oyida Rossiyadan pul o'tkazmalarining O'zbekistonga jami pul o'tkazmalaridagi ulushi 50% gacha tushib ketgan bo'lsa, may oyiga kelib ushbu ko'rsatkich 85% ga yetdi (2021 yilda 70%, 2020 yilda 72% ni tashkil etgan edi);
- 2022 yilning noyabr oyida Toshkent shahrida xonadonlarning 1 kv. metri uchun narxlar o'tgan yildagiga nisbatan o'rtacha 27% ga oshgan, ya'ni ushbu ko'rsatkich 2021 yilning noyabrda 849 AQSH dollariga teng bo'ldi va 2022 yilning noyabrda 1078 AQSH dollariga yetdi. Uj-joy narxlarining jiddiy oshishi boshqa davlatlarda ham kuzatildi.

- Inflyatsiyaning tezlashishi aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini yashash xarajatlari oshishidan himoyalash uchun davlat xarajatlarning oshishiga sabab bo'ldi. Masalan, 2022 yilning 9 oyida ijtimoiy nafaqalar, moddiy yordam va kompensatsiya to'lovlari 14,5 trillion so'mga yetdi. Bu esa 2021 yilning mos davridagiga nisbatan 1,9 barobar ko'p demakdir.

DSGE modeli simulyatsiya natijalariga ko'ra, jahon bozorida xom ashyo narxlarining 1% ga ko'tarilishi:

- 2023 yilda O'zbekiston iqtisodiyotidagi real o'sishning 2 foiz punktga sekinlashishiga olib kelishi mumkin;
- Inflyatsiyaning qo'shimcha 0,4 foiz punktga oshishiga, shu jumladan import inflyatsiyasining 0,3 foiz punktga o'sishiga sabab bo'ladi. Zarba ta'siri keyingi 4 chorak davomida seziladi.
- oraliq iste'mol tovarlari narxlarining oshishi natijasida mahalliy ishlab chiqarishning qisqarishi sababli eksport 1 foiz punkt va import 0,4 foiz punktga kamayadi. Bu esa bandlik darajasining 1% gacha qisqarishiga olib kelishi mumkin.

QAYERDAN KELGAN



TA'LIM DARAJASI



O'RTACHA YOSHI



19% ayollar

erkaklar 81%

ASOSIY



SOHALAR





Tadqiqot Izmir shartnomasi mamlakatlari doirasida amalga oshirildi. Jumladan, Eron, Qozog'iston, Qirg'iziston, Ozarbayjon, Pokiston, Tojikiston, Turkiya, Turkmaniston va O'zbekiston birlamchi eksport tovarlarining (neft va tabiiy gazdan tashqari) bu davlatlar iqtisodiy o'sishiga ta'siri tahlil qilindi.

Ma'lumot uchun: Izmir shartnomasi Iqtisodiy hamkorlik tashkilotiga a'zo mamlakatlar tomonidan, xalqlar o'rtasidagi chuqur tarixiy va madaniy aloqalarni yanada yaxshilash, hayot darajasi va sifatini oshirish hamda mamlakatlararo savdo hajmini yanada kengaytirish maqsadida tuzilgan.

ELG yondashuviga muvofiq, YaIMning real o'sishi nafaqat mehnat va kapital miqdorining o'sishiga, balki multiplikator effekti orqali eksportning o'sishiga tayanadi.

Eksportga yo'naltirilgan siyosat tufayli eksportning o'sishi resurslarni samarali taqsimlash, potentsialdan unumli foydalanish orqali bilvosita iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin (Awokuse, 2003; Pillay, 2011).

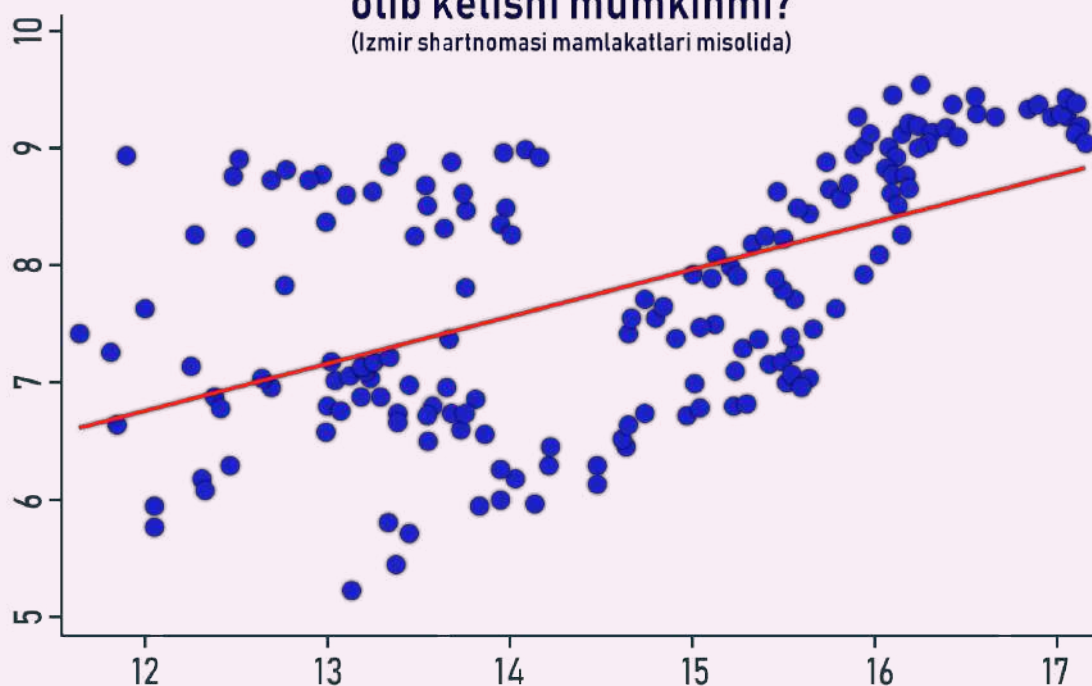
Natijalarga ko'ra, eksport hajmi iqtisodiy o'sishga sezilarli va ijobiy ta'sir qiluvchi omil ekanligi va eksport hajmining 1 foizga ortishi qo'shimcha 0.4 foiz iqtisodiy o'sishga olib kelishi aniqlandi. Bunday holat ichki investitsiyalar, iqtisodiy erkinlik, ishchi kuchi va tashqi qarz ko'rsatkichlari ta'sirini olib tashlagan holda ham saqlanib qoldi.

Eksportni rag'batlantirishning turli strategiyalari orqali tayyor mahsulot va xizmatlar eksportini kengaytirish iqtisodiy o'sishga erishishning ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqotda Izmir shartnomasi mamlakatlarining 2002-2020 yillardagi panel ma'lumotlaridan foydalanildi va Prais-Winsten va Random effektlar regressiya metodlari qo'llanildi.

Eksport oshishi iqtisodiyot o'sishiga olib kelishi mumkinmi?

(Izmir shartnomasi mamlakatlari misolida)



Eksport hajmi (neft va tabiiy gazdan tashqari), mln. AQSH dollari (logarifm, masshtab)

● Iqtisodiy o'sish

— Chiziqli o'zaro bog'liqlik



Mazkur tadqiqotda Xerfindal-Xirshman indeksi (Herfindahl-Hirschman Index, HHI) dan foydalanildi. Xerfindal-Xirshman indeksi bozor konsentratsiyasining umumqabul qilingan o'lchovlaridan biri va undan bozor raqobatbardoshligini aniqlashda foydalaniladi. HHI 1500 dan past bo'lgan bozor raqobatbardosh bozor, HHI 1500 dan 2500 gacha bo'lgan bozor o'rta darajada konsentratsiyalashgan, HHI 2500 yoki undan yuqori bo'lgan bozor esa yuqori darajada konsentratsiyalashgan hisoblanadi.

So'nggi 5 yilda O'zbekiston bank tizimida raqobat aktivlar bo'yicha ham, kreditlar bo'yicha ham, depozitlar bo'yicha ham ortib bormoqda. 2018 yilning 1-yanvar holatiga ko'ra, aktivlar bo'yicha HHI indeksi 1520 ga teng bo'lgan, 2022 yil 1-dekabr holatiga ko'ra, 1016 gacha pasaygan. Ushbu ko'rsatkich kreditlar bo'yicha 1709 dan 1082 gacha tushdi.

Depozitlar bozorida bozor iqtisodiyoti tamoyillariga asosan faoliyat olib borilishi sababli banklar o'rtasida depozitlar uchun kurash mavjud va bu kurash yildan yilga kuchayib bormoqda. Ushbu tendensiya depozitlar bo'yicha Xerfindal-Xirshman indeksining 919 dan 852 gacha tushganida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Aktivlar. Davlat ulushi mavjud bo'lgan eng yirik banklar beshtaligi (O'zbekiston Milliy banki, "O'zsanoatqurilishbank", "Asakabank", "Ipotekabank", "Agrobank") ning bank tizimi aktivlaridagi ulushi 70,9% dan 60,5% gacha kamaydi. Davlat ulushi mavjud bo'lgan boshqa banklarning ulushi 11% dan 18% gacha oshgan bo'lsa, xususiy banklarning ulushi 18,1% dan 21,5% gacha ko'paydi. 2025 yilga borib, bank tizimi aktivlarining umumiy hajmida davlat ulushi bo'lmagan banklarning aktivlari ulushini 60% gacha oshirish rejalashtirilgan.

Mazkur davrda bank tizimiga "Tenge bank", "TBC bank", "Anorbank", "Uzum (Apelsin)bank" va "Poytaxt bank" kirib keldi. Ushbu banklarning jami aktivlardagi ulushi 1,8% ga yetdi.

Kreditlar. Eng yirik banklar beshtaligining jami kredit portfelidagi ulushi 77% dan 64% gacha kamaydi. Xususiy banklarning ulushi 11,6% dan 16,6% gacha ko'paygan bo'lsa, davlat ulushi mavjud boshqa banklarning ulushi 19% ga yetdi. Xususiy banklardan "Kapitalbank", "Hamkorbank", "Ipak yo'li banki" tijorat kreditlari bozorida davlat ulushi mavjud bo'lgan banklar uchun ham, boshqa xususiy banklar uchun ham jiddiy raqobatchiga aylandi. "Kapitalbank"ning jami kredit portfelidagi ulushi 1,2% dan 3,8% gacha oshgan bo'lsa, "Ipak yo'li banki"ning ulushi 1,8% dan 2,1% ga ko'paydi. "Hamkorbank" esa bozordagi 3% lik ulushini saqlab kelmoqda.

Depozitlar. 2018 yilning boshida eng yirik banklar beshtaligi bank tizimidagi jami depozitlarning 51,2% ga egalik qilgan bo'lsa, 2022 yilning 1-dekabriga kelib, ularning ulushi 46,9% gacha qisqardi. Xususiy banklar tomonidan jalb qilingan depozitlar ulushi 34,1% dan 36,4% gacha ko'paydi. Davlat ulushi mavjud bo'lgan boshqa banklarning depozit bozoridagi ulushi 2 foiz punktga – 14,7% dan 16,7% gacha oshdi.

Depozitlar bozorida davlat ulushi mavjud bo'lgan banklar va xususiy banklar o'rtasidagi raqobatdan ko'ra, xususiy banklar o'rtasidagi o'zaro raqobat kuchlirog' hisoblanadi. O'ZKDB bankning ushbu bozordagi ulushi 8,6% dan 3,6% gacha kamaygan bo'lsa, "Kapitalbank" o'z ulushini 4,8% dan 10,9% ga yetkazib oldi. "Hamkorbank" depozitlari ulushi 5,5% dan 3% gacha kamaydi.

Depozitlar uchun raqobatning kuchayishi muddatli depozitlar bo'yicha foiz stavkalarining jozibadorligida ham o'z aksini topadi. Masalan, 2017 yilning aprel oyida yuridik shaxslar muddatli depozitlari bo'yicha o'rtacha foiz stavkasi 5,8% ni tashkil etgan bo'lsa, 2017 yilning dekabr oyiga kelib 12,1% gacha ko'tarildi, 2022 yilning dekabr oyida esa 16,9% ga yetdi. Jismoniy shaxslarning muddatli depozitlari bo'yicha o'rtacha stavka esa so'nggi 2 yilda 20% ni tashkil etib kelmoqda.



Tahlil davomida 2017-2021 yillar oralig'ida Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi Hamkorlik (kooperatsiya) indeksi qiymati 1,3 barobar ortib, 28% dan 38% gacha oshgani aniqlandi.

Indeks qiymati savdo aylanmasi, investitsiyalar oqimi, savdo qiymati, turistik va migratsiya oqimi kabi ko'rsatkichlar bo'yicha hisoblanadi.

1. Mintaqa mamlakatlari bir-birining iqtisodiyotiga kiritayotgan investitsiyalarning ortishi Indeks qiymatining oshishiga eng katta hissa qo'shdi. Shunday qilib, mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi investitsiya oqimlari (kiruvchi va chiquvchi) hajmining umumiy investitsiya oqimlari hajmidagi ulushi 5,6 barobar oshdi.

2. O'sishning ikkinchi muhim ko'rsatkichi mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmining oshishi hisoblanadi. O'zaro tovar aylanmasining umumiy tovar aylanmasidagi ulushi 1,5 barobar ko'paydi.

3. Markaziy Osiyo mamlakatlarining o'zaro savdo qiymati boshqa savdo sheriklarinikiga qaraganda o'rtacha 4 barobar past. Bu Markaziy Osiyo mintaqasida mintaqa doirasida transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha faol siyosat olib borilayotgani bilan izohlanadi.

4. Bugungi kunga kelib, yurtini sayyohlik maqsadlari bilan tark etgan Markaziy Osiyo mamlakatlari fuqarolarining 80% dan ortig'i mintaqaviy turizmni afzal ko'radi. Bu umumiy tarix va bir xil qadriyatlarga asoslangan mintaqa mamlakatlarining kuchli madaniy integratsiyasidan dalolat beradi. Shu bois Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi kooperatsiya indeksi doirasida umumiy sayyohlik oqimlarida mintaqaviy turizmning ulushi 83% ni tashkil etadi.

5. Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi migratsiya oqimlarini hisobga olgan holda shuni ta'kidlash mumkinki, Markaziy Osiyo mamlakatlariga yashash va ishlash uchun kelgan odamlarning atigi 15,3% i ushbu mamlakatlarning fuqarolari. Ya'ni, Markaziy Osiyo mamlakatlari aholisi uchun mintaqa yashash joyini tanlash yoki ish qidirishda ustuvor ahamiyatga ega emas.

Ma'lumot uchun: indeks mintaqalararo hamkorlik mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi o'zaro jarayonlarning umumiy jarayonlaridagi ulushi sifatida baholanadi, degan qoidaga asoslanadi. Ushbu mamlakatlarning umumiy tovar aylanmasida mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi tovar aylanmasining ulushini misol sifatida keltirish mumkin.

MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HAMKORLIK INDEKSI

HAMKORLIK INDEKSI

38,4%

MAMLAKATLARNING MINTAQAVIY HAMKORLIGI

SAVDO AYLANMASI

17,4%

SAVDO NARXI

74,2%

INVESTITSION OQIMLAR

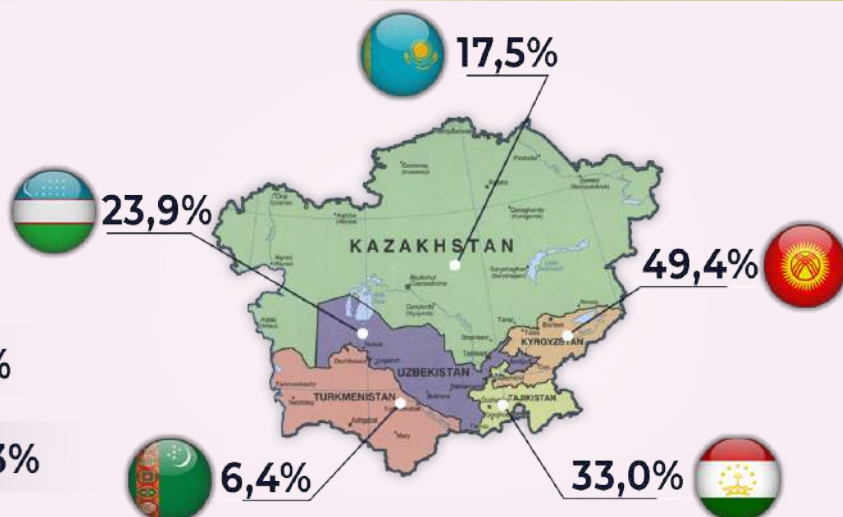
23,4%

TURISTIK OQIMLAR

83,0%

MIGRATSIYA OQIMLARI

15,3%





Natijalar, narxlar noyabr oyida oktyabr oyidagiga qaraganda 2% ga oshganligini ko'rsatdi. Dekabr oyida esa narxlar 3,2% ga oshgan.

E-notarius ma'lumolariga ko'ra 4-chorak davomida Toshkent shahrida 33 194 ta uy-joy oldi-sotdi shartnomasi imzolangan. Narxlar chorak davomida Shayxontohur tumanida o'rtacha 7,1%, Chilonzor tumanida 4%, Yunusobod tumanida 3,8%, Uchtepa, Yakkasaroy, Yashnabod va Olmazor tumanlarida 2%, Sergeli va Mirobodda 1% va Mirzo Ulug'bek tumanida 0,5% ga oshgan.

Mirobod (1326 \$), Yakkasaroy (1195 \$), Mirzo Ulug'bek (1174 \$) va Yunusobod (1128 \$) tumanlarida uy-joyning bir kvadrat metri uchun narxlar Toshkent shahri bo'yicha o'rtacha narxdan (1088 \$) yuqori ekanligi ma'lum bo'ldi.

Tadqiqot davomida narxga tasir qiluvchi asosiy omillar ham o'rganildi. Bunda Supervised machine learning toifasiga kiruvchi decision tree uslubi va shu oilaga kiruvchi bagging hamda random forest usullaridan foydalanildi.

Natijalarga ko'ra, arzon segmentda ham, qimmat segmentda ham xonadon maydoni kattaligi narxni belgilovchi asosiy omil bo'lib qolmoqda. Buni shahar sharoitida yer uchastkasi narxining yuqoriligi bilan izohlash bo'ladi, ya'ni xonadon tannarxida yer xarid qilishga ketgan xarajat eng katta o'rin tutadi.

Arzon segmentda xonadon joylashgan qavat narxning oshishiga ta'sir qiluvchi boshqa asosiy omil ekani oydinlashdi. Chunki bu segmentdagi uylar asosan eski va liftlar bilan jihozlanmagan. Boshqa tarafdin yuqori qavatlariga suv va issiqlik ta'minoti yetib borishi bilan bog'liq muammolar ham xonadon narxiga ta'sir etmoqda. Keyingi o'rinlarda narxga xonadonning yangi qurilganligi va ta'mirlanganlik holati ta'sir etmoqda.

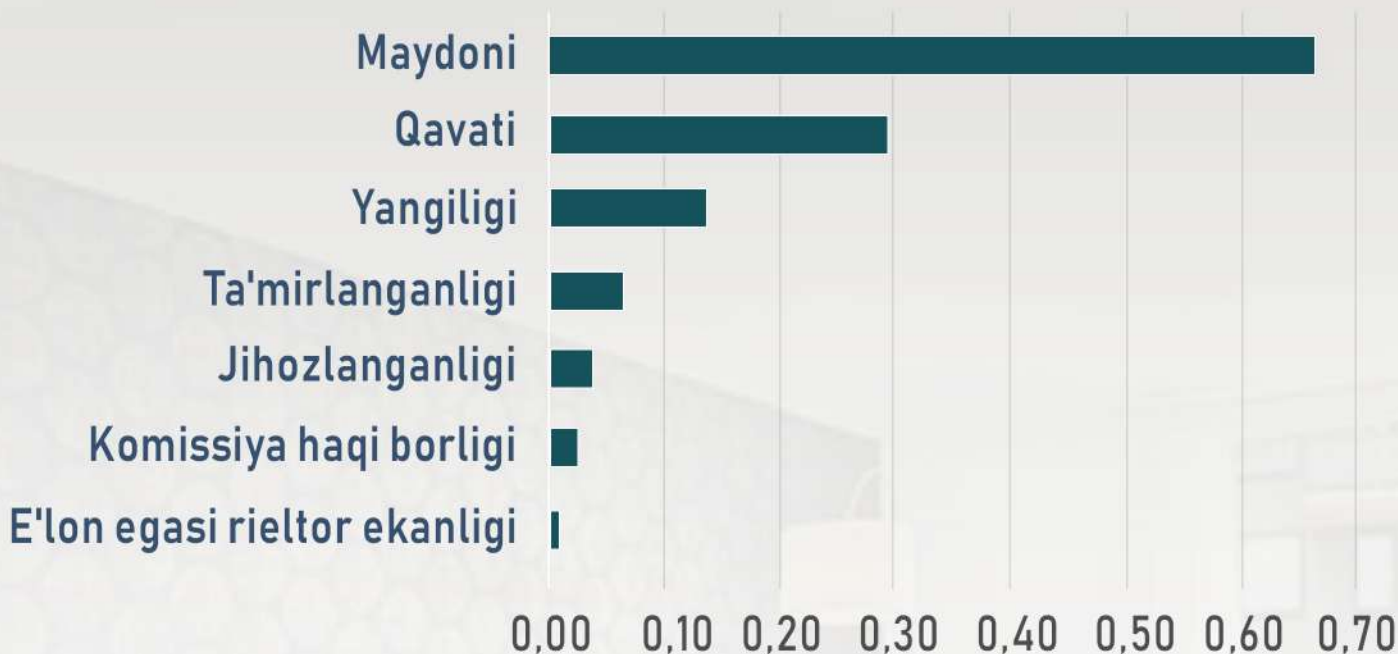
Qimmat segmentda esa xonadonning maxsus agentlik yoki xonadon egasining o'zi tomonidan sotilayotgani muhim ahamiyatga ega bo'lgandi. Buni maxsus agentliklar ko'proq qimmat xonadolar oldi-sotdisida ishtirok etishi va ustama haqqining mavjudligi bilan izohlash mumkin. Undan keyingi o'rinda mebel bilan jihozlanganligi, komissiya olinishi, yangi qurilganligi kabi omillar turishi aniqlandi. Xonadon joylashgan qavat eng oxirgi o'rinlarda turishini bu segmentning liftlar bilan ta'minlanganligi va kommunal ta'minotida muammolar kamligi bilan izohlash mumkin.

Xulosa sifatida aytganda, yangi qurilayotgan xonadonlar xaridorlarga ko'pincha «quti» ko'rinishida yoki ta'mirtalab holatda topshirilayotganligi inobatga olinsa, xonadon tannarxida yer va ruxsat olish bilan bog'liq xarajatlar salmog'i kattaligi ma'lum bo'ladi. Chunki, uy fasadi, kirish yo'lasi, lift qulayliklaridan hamma birdek foydalanadi va to'lovdagi farq ko'p hollarda xonadon maydoni hisobiga yuzaga kelmoqda. Tegishli ravishda, yer va ruxsat olish bilan bog'liq boshqa to'lovlarni kamaytirish xonadonlar narxining pasayishiga olib kelishi mumkin. Masalan, bunday xarajat va xonadonlar narxi o'rtasidagi bog'liqlik Amerika Qo'shma Shtatlarida kuzatilgan. Undan tashqari, qurilish materiallari narxini arzonlashtirish bilan bir qatorda, xaridor va sotuvchilarni birlashtiradigan portallar yaratish orqali vositachilik xarajatlarini kamaytirish ham xonadonlar narxini tushirishda ko'maklashadi.

Ta'kidlash kerakki, 2023-yilning 26-yanvaridan Qozog'istonda kuchga kirgan yangi immigratsiya qoidalariga ko'ra, Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqiga kirgan mamlakatlarning fuqarolari uchun har 180 kunda faqat 90 kun turishga ruxsat beriladi. Mobilizatsiya e'lon qilingandan keyin o'tgan yil oxirigacha rossiyalik 36 ming fuqaro Qozog'istonga vaqtinchalik joylashgan. Tegishli ravishda, qo'shni davlatlardagi bunday o'zgarishlar O'zbekistondagi ko'chmas mulk bozoriga ta'sir etmasdan qolmaydi.

Toshkent shahrida xonadon narxlariga ta'sir qiluvchi omillar

Arzon segmentdagi uylar uchun (narxi shahar bo'yicha o'rtachadan past)



Qimmat segmentdagi uylar uchun (narxi shahar bo'yicha o'rtachadan yuqori)





2022-yil dekabr oyida Toshkent shahrida xonadonlar uchun taklif etilayotgan ijara narxlaridagi o'zgarishlar tahlil qilindi

o'qish vaqti
42 soniya

Natijalar xonadonlar uchun o'rtacha ijara narxi noyabr oyidagiga nisbatan oshgani, lekin oshish sur'ati sekinlashganini ko'rsatdi. Xususan, noyabrda narxlar oktyabr oyidagiga qaraganda 4,4% ga tushgan, ammo dekabrda 3,5% ga oshgan.

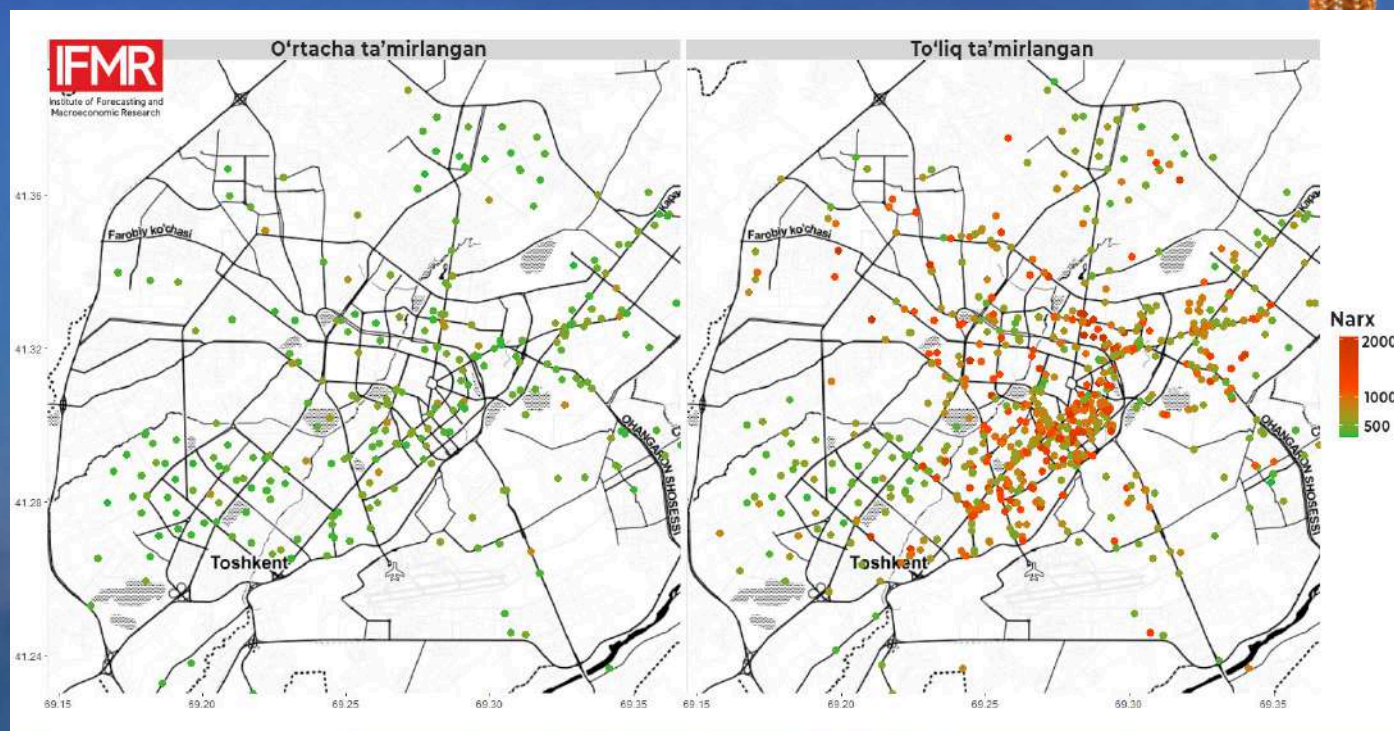
Narxlar Shayxontohur (10,6%), Mirobod (3,5%), Yunusobod (3,3%), tumanlarida oshgan. Boshqa tumanlarda esa pasayish kuzatilgan.

«Oybek», «Toshkent», «Minor», «Buyuk ipak yo'li» metro bekatlari atrofida va Nukus ko'chasi bo'ylab joylashgan, yaxshi ta'mirlangan xonadonlar uchun 1000 AQSH dollaridan yuqori ijara narxlarini taklif qilinmoqda. Chilonzor va Yunusobod tumanlarida ijara narxlarini nisbatan pastroq, aniqrog'i ta'mirlangan xonadonlar uchun asosan 400-600 AQSH dollari atrofida ijara narxlarini taklif etilmoqda.

O'rtacha ta'mirlangan xonadonlar taklifi nisbatan kamroq bo'lib, ular asosan Chilonzor va Yunusobod tumanlarida, shuningdek, Mirzo Ulug'bek shoh ko'chasi bo'ylab taklif etilmoqda. Bu yerdagi xonadonlarning ijara narxi asosan 300-800 AQSH dollarini tashkil etadi.

Ta'kidlash kerakki, ijaraga beriladigan qimmat segmentdagi xonadonlar odatda vaqtinchalik ishlash maqsadida kelayotgan chet el fuqarolariga taklif etilayapti va ular qulay infratuzilmaga ega, transport qatnovi yaxshi va oziq-ovqat do'konlari yaqin bo'lgan hududlarda joylashgan.

Nisbatan arzon segmentdagi xonadonlarning ko'p emasligi va asosan ikkita tumanda taklif etilayotgani ijara bozorini rivojlantirish zarurati borligini yana bir bor ko'rsatadi.





O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish uchun qanday kadrlar tayyorlanmoqda?

o'qish vaqti
52 soniya

Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash uchun barcha sohalarda «yashil» iqtisodiyot texnologiyalarini faol joriy etish 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi vazifalari doirasidagi maqsadlardan biri. Ushbu maqsadga erishish bir vaqtning o'zida "yashil" iqtisodiyot uchun kadrlar tayyorlash zaruratini ham ko'ndalang qo'yadi. OECD (2011), Cedefop (2009) kabi xalqaro tashkilotlarning tadqiqotlarida inson resurslarini rivojlantirish iqtisodiyotni "yashillashtirish" uchun asos ekanligi ta'kidlanadi.

PMTI ekspertlari tahlil jarayonida quyidagi jihatlarga e'tibor qaratdi:

1 "Yashil" iqtisodiyotga o'tish tabiiy resurslar (shu jumladan suv) dan nooqilona foydalanish, havoning ifloslanishi, o'rmonlarning qisqarishi, yerlarning degradatsiyaga uchrashi va iqlim o'zgarishi kabi ekologik muammolarni hal etishda yordam beradi.

2. Yuqori darajadagi IT ko'nikmalariga ega bo'lgan aholi ulushining oshishi "yashil" bandlikning o'sishiga boshqa omillarga nisbatan ko'proq ta'sir ko'rsatadi.

3. 2022/2023 o'quv yilida tayyorlanadigan kadrlarning 30% dan ortig'i "yashil" iqtisodiyotga mos keladi (taqqoslash uchun, 2019/2020 o'quv yilida 5%).

Oliy ta'lim muassasalarining 2019/2020 va 2022/2023 o'quv yillari uchun kadrlar tayyorlash parametrlari (magistratura mutaxassisliklari)ni content-tahlildan o'tkazish quyidagi xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

- Respublika oliy o'quv yurtlarida (shu jumladan, hududiy filiallarda) "yashil" iqtisodiyotga o'tish uchun eng zarur mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar tayyorlash, jumladan biotexnologlar, muqobil (quyosh va shamol) energetika, shuningdek, suv va yer resurslaridan samarali foydalanish bo'yicha muhandislar, iqlim xavfini baholash, bioiqtisodiyot bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash yo'lga qo'yilgan.
- Shu bilan birga energiya tejamkor inshootlar va texnologiyalarni, jumladan sun'iy intellektni loyihalash, foydalanish va ishlab chiqarish bo'yicha kadrlar tayyorlash ham yo'lga qo'yilgan.

"Yashil" iqtisodiyot uchun tayyorlanayotgan kadrlar

2019-2020 yillarda tayyorlangan kadrlar

- Yer resurslaridan foydalanish va boshqarish
- Qayta tiklanuvchi energiya manbalari va barqaror atrof-muhit fizikasi
- Biotexnologiyalar
- Atrof-muhit va inson salomatligi
- Mexatronika va robot texnikasi
- Himoyalangan yer meva-sabzavotchiligi

2022-2023 yillarda tayyorlangan kadrlar

- Yarim o'tkazgichli materiallar nanotexnologiyasi
- O'rmonchilik
- Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi
- Ekologiya
- Suv xo'jaligida smart (intellektual) o'lchash tizimlari va asboblari
- Bioiqtisodiyot
- Suvni tejavchi sug'orish texnologiyalari
- Aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish va landshaftli dizayn
- Mexatronika va robot texnikasi
- Sun'iy intellekt
- Qayta tiklanuvchi energiya manbalari va barqaror atrof-muhit fizikasi

2019-2020 o'quv yili

5%



2022-2023 o'quv yili

30%





Aeroportlarni rivojlantirish uchun davlat-xususiy sheriklikni faollashtirish yo'llari

o'qish vaqti
80 soniya

Dunyo mamlakatlarida xususiy sektorning infratuzilma obyektlari faoliyatidagi ishtiroki ortib bormoqda. Sohaga kapital tushumlarni jalb qilish va faoliyat samaradorligini oshirish bu tendensiyaning asosiy afzalliklaridir.

Aeroportlarga xususiy sektorni jalb qilishning asosan 3 modeli mavjud:

1. To'liq xususiy lashtirish – aeroport aktivlariga egalik huquqini davlat korporatsiyasidan xususiy investorlarga aksiyalarni joylashtirish yoki savdo kelishuvi orqali o'tkazish.
2. Konsessiya bitimi – xususiy operator infratuzilmaga ma'lum miqdorda investitsiya kiritish majburiyatini oladi va keyinchalik xarajatlarini aeroport foydalanuvchilaridan turli to'lovlarni undirish hisobiga qoplaydi.
3. Boshqaruv shartnomasi – aeroport aktivlarini boshqarish uchun xususiy sektor jalb qilinadi.

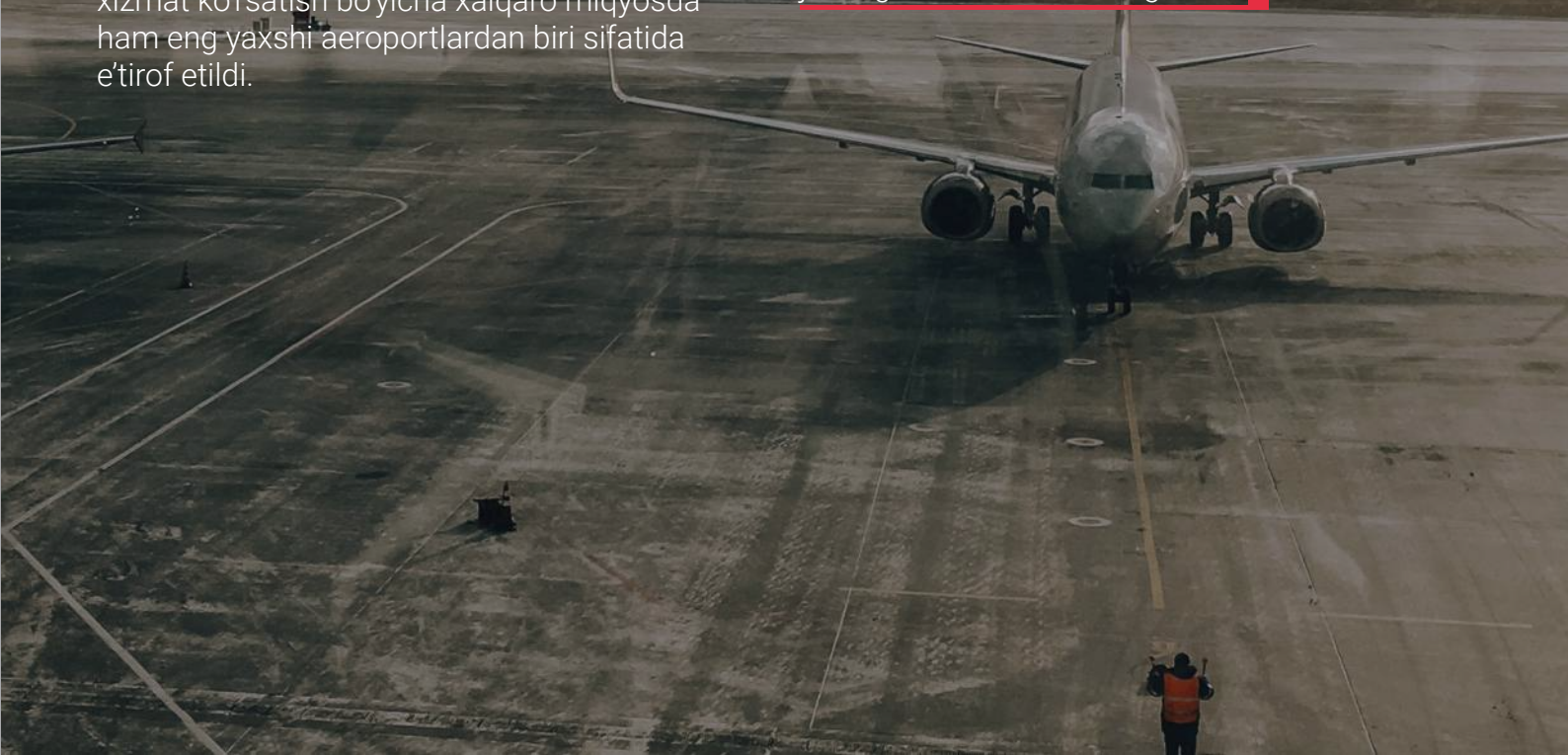
Xalqaro tajribada keng tarqalgan konsessiya shartnomalari asosida jalb qilingan quyidagi misollarni keltirish mumkin:

Abidjandagi Xofe-Buanyi (AERIA) aeroporti, Kot-d'Ivuar. Aeroport xizmatlarini tashkil qilish va rivojlantirish Kot-d'Ivuar hukumati va AERIA o'rtasida imzolangan konsessiya shartnomasi doirasida amalga oshiriladi. Konsessioner boshqaruvi ostida yo'lovchilar oqimi 2010-2019 yillar oralig'ida ikki baravar ko'payib, yiliga 2 million nafardan oshdi. Yo'lovchi terminalining maydoni 11000 m² dan 23000 m² gacha kengaytirildi. 2019-yilda aeroport yo'lovchilarga xizmat ko'rsatish bo'yicha xalqaro miqyosda ham eng yaxshi aeroportlardan biri sifatida e'tirof etildi.

Santiago Aeroporti, Chili. Ushbu aeroport 2015-yilda "Nuevo Pudahuel" kompaniyasi bilan imzolangan 20 yillik konsessiya bitimi asosida faoliyat yuritadi. Konsessiya ko'rinishida kiritilgan 990 million AQSh dollari miqdoridagi sarmoya hisobiga 248 400 m² maydonga ega yangi terminal ishga tushirildi va u Santiago aeroportini Janubiy Amerikadagi eng zamonaviy xalqaro markazga aylantirdi. Aeroportning yillik sig'imi ikki baravar oshdi (16 milliondan 38 million yo'lovchiga), shlyuzlar soni 18 tadan 67 taga, qo'nish yo'laklari soni esa 31 dan 76 gacha ko'paydi.

Bogotadagi "El Dorado" xalqaro aeroporti, Kolumbiya. Mazkur aeroportda 20 yillik konsessiya muddati davomida yangi uchish-qo'nish yo'lagi va taksi yo'llari qurildi. Aeroportning yo'lovchi terminali "Aeronautica Civil" (Aerocivil) davlat agentligi nazorati ostida qoldi. 2007-yilda aeroport konsessiya shartnomasi bo'yicha topshirilganidan so'ng, yo'lovchilarni tashish 235% ga oshdi. Agar 2003-yilda 7 million yo'lovchi o'z manziliga yetkazilgan bo'lsa, 2013-yilda bu ko'rsatkich 25 million nafarga yetdi.

O'zbekistonda ham ushbu yo'nalishda katta qadam qo'yildi. Xususan, 2022-yilda Samarqand aeroporti xususiy kompaniya – "Air Marakanda" xorijiy korxonasi boshqaruviga o'tkazildi. Ushbu kompaniya yo'lovchilar, terminallar, samolyotlar va yerdan turib texnik xizmat ko'rsatish uchun javobgarlikni o'z zimmasiga oldi.





Hududlar bo'yicha sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishning rivojlanish darajasi baholandi

o'qish vaqti
71 soniya

Tadqiqotda mamlakatdagi hududiy nomutanosibliklar tumanlar bo'yicha baholandi va bunda qiyosiy tahlil va guruhlash usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish darajasi bo'yicha respublika hududlari 4 guruhga ajratildi:

I-guruh - sanoati nisbatan rivojlangan tumanlar (aholi jon boshiga ishlab chiqarish hajmi respublika darajasidan yuqori – 2021- yilda 12,9 mln. so'm) - hududida asosiy yirik sanoat obyektlari (asosan yoqilg'i-energetika, kimyo kompleksi, mashinasozlik, metallurgiya) joylashganligi bilan ajralib turadigan 16 ta tumanni o'z ichiga oldi.

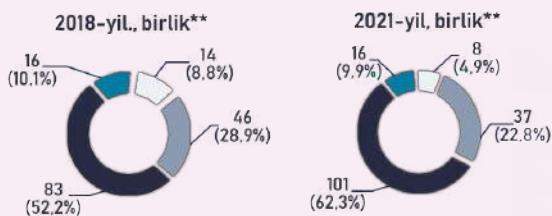
II guruhga – sanoatning rivojlanish darajasi o'rtacha (aholi jon boshiga ishlab chiqarish hajmi respublika ko'rsatkichidan 5 baravargacha kam) bo'lgan 101 ta tuman kiritildi. Ular respublikadagi tumanlarning 62,3% ini tashkil etadi. Bu hududlar iste'mol tovarlarini ishlab chiqarishga (yengil, oziq-ovqat sanoati, qurilish materiallari) ixtisoslashgani, rivojlangan yoki rivojlanayotgan kichik biznes subyektlari bilan ajralib turadi. III guruh – sanoatning rivojlanish darajasi nisbatan past hududlar (aholi jon boshiga ishlab chiqarish hajmi respublika ko'rsatkichidan 10 baravargacha kam) bo'lib, 37 ta tumanni o'z ichiga oladi.

IV guruhga (aholi jon boshiga ishlab chiqarish hajmi respublika ko'rsatkichining 10 baravaridan kam) markazdan uzoqda yoki tog'oldi zonasida joylashgan 8 ta tuman (Baxmal, Yangiqo'rg'on, Qo'shrabot, Oltinsoy, Denov, Boysun, So'x) kiradi. Bu hududlar sanoati asosan ijtimoiy ahamiyatga molik tovarlarni ishlab chiqarish hisobiga shakllangan bo'lib, uni yanada rivojlantirish uchun tadbirkorlik va investitsiya faoliyatini faollashtirish, qulay muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasini yaratish zarur.

Umuman olganda, 2018-2021 yillarda sanoatning o'rtacha rivojlanish darajasiga ega bo'lgan tumanlar soni 83 tadan 101 taga ortib, rivojlanish darajasi pastlari 46 tadan 37 taga hamda qoniqarsiz ko'rsatkichlarga ega bo'lganlari soni 14 tadan 8 taga kamaydi. Bu holatni mahalliy salohiyat va resurslardan samarali foydalanish, qishloq joylarda tadbirkorlik va investitsion faollik ortishining samarasi sifatida izohlash mumkin.

I-guruhda hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini yaratish, II-guruhda - iqtisodiy o'sish drayverlarini faollashtirish, III va IV guruhlarda - rivojlangan va o'rta darajada rivojlangan hududlarning salohiyatidan foydalangan holda hududlararo loyihalarni tashkil etish imkoniyatlari mavjud.

O'ZBEKISTON TUMANLARINI SANOAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQUARISH DARAJASI BO'YICHA GURUHLASH*
(Toshkent shahri tumanlari bundan mustasno)



* Tumanning sanoat ishlab chiqarish darajasi hudud va mamlakatning aholi jon boshiga ko'rsatkichlari nisbati orqali hisoblanadi.

** Tumanlarni guruhlash mezonlari

■ resp. ko'rsatkichidan yuqori
■ resp. ko'rsatkichidan past (5 barobargacha)
■ resp. ko'rsatkichidan past (10 barobargacha)
■ resp. ko'rsatkichidan past (10 barobargacha ko'p)

Tumanlar soni	2018-yil**			Hududlar	2021-yil**			Tumanlar soni
15	1	6	2	Qoraqalpog'iston Respublikasi	1	11	4	16
viloyatlar:								
14	1	12	1	Andijon	2	11	1	14
11		10	1	Buxoro	2	9		11
12	2	4	6	Jizzax	1	8	2	12
13	1	4	5	Qashqadaryo	2	6	5	13
8		7	1	Navoiy	1	7		8
11	2	4	5	Namangan	8	2	1	11
14	4	5	4	Samarqand	1	7	5	14
13	4	7	2	Surxondaryo	5	5	4	14
8	1	6	1	Sirdaryo	1	5	2	8
15	1	10	4	Toshkent v.	3	10	2	15
15	9	5	1	Farg'ona	1	9	4	15
10	4	5	1	Xorazm	1	5	5	11
159	14	46	83	O'zbekiston Respublikasi	16	101	37	162



2017-2022 yillarda O'zbekistonda qulay investitsion muhitni yaratish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar va ularning natijasi o'rganib chiqildi

o'qish vaqti
46 soniya

So'nggi yillarda respublikada investitsion muhitni yaxshilash va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash maqsadida 12 dan ortiq Qonun, 60 dan ortiq Farmon va Qaror qabul qilindi.

Tadbirkorlarning murojaatlarini ko'rib chiqish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida "Biznes Ombudsman" instituti, Bosh vazir qabulxonalari hamda investorlar uchun yagona markaz tashkil etildi.

2021-yilda mamlakatimiz tarixida ilk bor qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yerlarni hususiy lashtirish jarayoni boshlandi.

Agar 2016-yilda fuqarolari mamlakatimizga vizasiz kirib chiqadigan mamlakatlar soni 9 tani tashkil qilgan bo'lsa, viza tizimi isloh qilinishi natijasida bunday mamlakatlar soni 2022-yilda 90 tadan ortdi. Shuningdek, investorlar va ularning oila a'zolari uchun alohida "investitsion viza" tizimi joriy qilindi.

Amalga oshirilgan islohotlar o'z natijasini bermasdan qolmadi. Masalan, 2017-2022 yillarda O'zbekiston xalqaro Iqtisodiy erkinlik indeksi umumiy reytingida o'z o'rnini 31 pog'onaga yaxshilab, 148-o'randan 117- o'ringa ko'tarildi.

2017-yilda iqtisodiyotga kiritilgan jami investitsiyalar hajmi 14 milliard AQSH dollari tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 1,7 barobar oshib, 24 milliard AQSH dollarga yetdi.

Bugungi kunda jahonning 50 dan ortiq mamlakati O'zbekistonga barqaror tarzda investitsiya kiritmoqda. Ular iqtisodiyotimizning asosan metallurgiya, energetika, kimyo sanoati, elektrotexnika, mashinasozlik, yengil sanoat tarmoqlarida faoliyat yuritmoqda.

Investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan islohotlar iqtisodiyotimizning barqaror rivojlanishi va insonlarning turmush darajasi yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Mamlakatda qulay investitsion muhitni yaratish bo'yicha 2017-2022 yillarda ko'rilgan chora-tadbirlar



Qonunchilikdagi o'zgarishlar

Yangi qonunchilik

12 ta Qonun

60 dan ortiq Farmon va Qaror

Qonunchilikdagi takomillashtirishlar

1. «Chet ellik investorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish choralarini to'g'risida» gi Qonun
2. «Investitsiya faoliyati to'g'risida» gi Qonun
3. «Chet el investitsiyalari to'g'risida» gi Qonun



Yagona «Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida» gi Qonun

! 50 dan ortiq me'yoriy hujjat bekor qilindi.



Yaratilgan imkoniyatlar



2021-yilda yerlarni xususiy lashtirishga ruxsat berildi.



Vizasiz kirib-chiqish tartibi amal qiladigan davlatlar:

2016-yilda **9** ta

2022-yilda **90** ta



70 dan ortiq mamlakatning fuqarolari E-visa xizmatidan foydalanishi mumkin.



"Biznes Ombudsman" instituti, Bosh vazirning qabulxonalari hamda investorlar uchun yagona markaz tashkil etildi.



Erishilgan natijalar

Iqtisodiy erkinlik indeksi

2017-yil 2022-yil

148 **117**
o'rin o'rin

Iqtisodiyotga kiritilgan jami investitsiyalar

2017-yil 2022-yil

14 **24**
mird. AQSH dollari mird. AQSH dollari

Investitsiya kiritgan davlatlar

2017-yil 2022-yil

40 **80**
qa yaqin ga yaqin



Infratuzilma tarmoqlariga kiritilgan investitsiyalarning iqtisodiy taraqqiyotga ta'siri baholandi

o'qish vaqti
74 soniya

Xorijiy tajribani o'rganish asosida sog'liqni saqlash, ta'lim, elektr energiyasi va suv ta'minoti, yo'l-transport, ma'lumotlarni qayta ishlash va uzatish tizimlarini rivojlantirishga kiritilgan investitsiyalarning O'zbekistondagi iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholovchi elastiklik koeffitsientlari hisoblab chiqildi.

Hisob-kitoblar O'zbekistonning 14 ta hududi kesimida, 2010-2021 yillardagi yuqorida sanab o'tilgan tarmoqlarga kiritilgan investitsiyalar va yalpi hududiy mahsulot (YaHM) bo'yicha panel ma'lumotlari asosida juft regressiya modellarini tuzish orqali amalga oshirildi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda:

infratuzilmaning barcha tarmoqlariga kiritilgan investitsiyalar iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi;

inson kapitalini oshirish bilan bog'liq infratuzilmaga kiritilgan investitsiyalar eng yuqori ta'sir (elastiklik koeffitsienti)ga ega, ya'ni ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlariga kiritiladigan investitsiyalar 1% ga oshganda, YaHM mos ravishda 0,52% va 0,43% ga o'sishi;

transport va raqamlashtirish sohalarini rivojlantirish uchun kiritilgan investitsiyalar ham iqtisodiyotning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega, ya'ni ushbu tarmoqlarga yo'naltirilgan investitsiyalar 1% ga oshganda, YaHM mos ravishda 0,32% va 0,30% ga o'sishi ilmiy asoslandi.

Elektr energiyasi va suv ta'minoti tarmoqlariga kiritiladigan investitsiyalarning ta'siri (elastiklik koeffitsienti) boshqa infratuzilma tarmoqlariga nisbatan pastroq ya'ni, ushbu sohalarga yo'naltirilgan investitsiyalarning 1% ga oshishi, YaHMni mos ravishda 0,16% va 0,08% ga o'sishiga olib keladi. Bunday natija nazariyaga ko'ra, ushbu sohalarga kiritilgan investitsiyalar nisbatan uzoqroq vaqtdan so'ng iqtisodiy foyda keltirishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, ushbu tarmoqlar boshqalarning rivojlanishi uchun asos ekanligini yoddan chiqarmaslik lozim. Ularni rivojlantirmasdan, iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini rivojlantirishga investitsiyalar kiritish kutilgan natijani berishi qiyin.





So'nggi olti yilda yurtimizda tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan 2 mingga yaqin Qonun, Farmon va Qaror qabul qilindi.

Buning natijasida:

- tadbirkorlik sohasida talab etiladigan 114 turdagi litsenziya va ruxsatnoma bekor qilindi;
- 33 turdagi litsenziya va ruxsatnoma o'rniga xabardor etish tartibi joriy etildi.
- soliq turlari 13 tadan 9 taga kamaytirildi;
- soliq tekshiruvlari turi 13 tadan 3 taga qisqartirildi;
- qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi 20 foizdan 15 foizga kamaytirildi;
- ijtimoiy soliq stavkasi 25 foizdan 12 foizga tushirildi;
- 3,5 ming turdagi tovarlar uchun import bojxona boji va 1,1 ming turdagi tovarlar uchun aksiz solig'i bekor qilindi;
- 3 mingdan ziyod turdagi tovarlar uchun import bojxona bojlari keskin kamaytirildi.

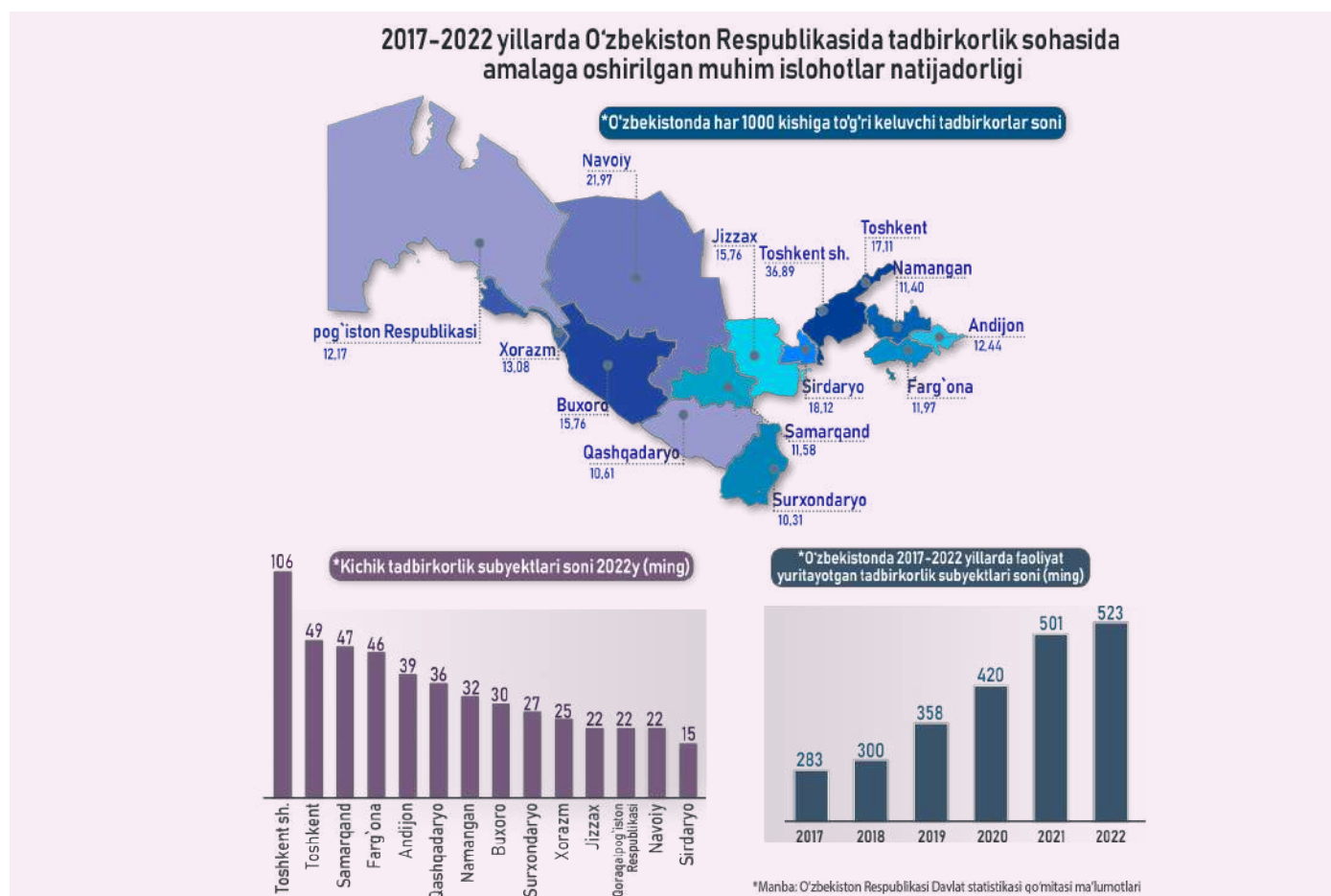
2022-yil ma'lumotlariga ko'ra, respublikada faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik subyektlari tarkibida mas'uliyati cheklangan jamiyatlar 54,2 foizni, fermer xo'jaliklari 18,1 foizni, xususiy

korxonalar 15,3 foizni, oilaviy korxonalar 9,4 foizni, dehqon xo'jaliklari 1,9 foizni, boshqa shakldagi subyektlar ulushi 1,1 foizni tashkil etgan.

2017-yilda tadbirkorlik subyektlari soni 283 mingdan ortiqni tashkil etgan. Tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash borasida so'nggi 6 yilda amalga oshirilgan islohotlar natijasida bu ko'rsatkich 2022-yil yakuniga kelib, 523 mingtadan ortib ketdi yoki 2017-yildagiga nisbatan 240 mingtaga yoki 1,8 marotaba ortgan.

O'zbekistonda 2022-yil yakunlari bo'yicha har 1000 kishiga to'g'ri keladigan tadbirkorlar soni o'rtacha 15 nafarni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich Toshkent shahrida 36,8 nafarni, Navoiy viloyatida 21,9 nafarni, Sirdaryo viloyatida 18,1 nafarni, Surxondaryo viloyatida 10,3 nafarni, Qashqadaryo viloyatida 10,6 nafarni, Namangan viloyatida 11,4 nafarni tashkil etgan.

2022-yil yakuniga kelib, kichik va xususiy tadbirkorlikning YaIMdagi ulushi 54,9 foizga, qurilishda 72,4 foizga va bandlik sohasida 74,4 foizga yetdi.





O'zbekistonda sut ishlab chiqarish samaradorligi tahlil qilindi

o'qish vaqti
54 soniya

So'nggi yillarda O'zbekistonda sut chorvachiligi va sut ishlab chiqarish jadal rivojlanmoqda. Birgina 2016-2022 yillarda sut ishlab chiqarish miqdori deyarli 20% ga oshdi.

Ammo ishlab chiqarishning bu o'sishini nima ta'minlayotganini ko'rib chiqsak, Bu davrda respublikada sigirlar soni 17,7% ga oshib, ishlab chiqarish samaradorligining o'sishi esa 1,0% dan kam bo'ldi.

Shunday qilib, 2021-yilda bitta sigirdan sog'ib olinadigan yillik o'rtacha sut miqdori atigi 2310,4 kgni tashkil etdi. Holbuki, Rossiya Federatsiyasida bu ko'rsatkich 5016,7 kgni (2,2 baravar ko'p), Belarus Respublikasida 5366,7 kgni (2,3 baravar ko'p), Avstriyada 7275,3 kgni (3,1 baravar ko'p), Niderlandiyada 9148,8 kgni (deyarli 4 baravar ko'p), Isroilda 12736,2 kgni (5,5 baravar ko'p) ni tashkil etadi.

O'zbekistonda har ming kishiga 140 bosh sigir to'g'ri kelgan bir paytda, AQShda bor-yo'g'i 40 bosh, Buyuk Britaniyada 44 bosh, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida 45-48 bosh sigir to'g'ri keladi.

Bularning barchasi yaylov muammosini yuzaga keltiradi. Ularning aksariyati yomon ahvolda. 2,5 million gektarga yaqin yaylovlar yaroqsiz holatga kelgan. Mahalliy olimlarning fikricha, hozirgi kunda mamlakatdagi yaylov yerlarining 16,4 million gektari (78%) yaroqsiz holatga kelgan, yaylov va pichanzorlarda o'simlik turlari soni 20% dan ko'proqqa, hosildorlik esa 2 barobar kamaygan.

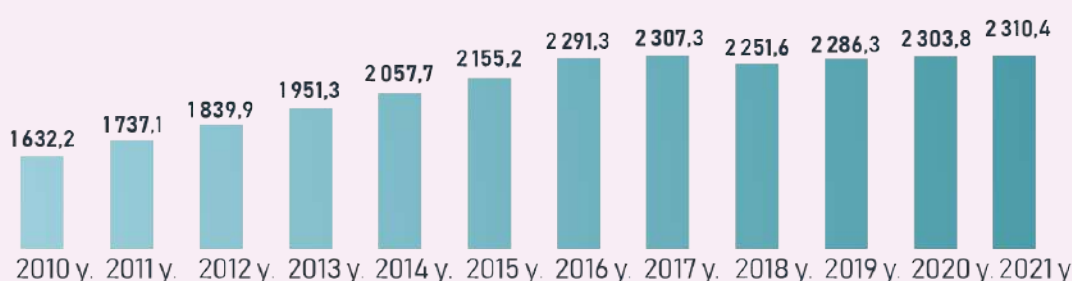
Sigirlarning mahsuldorligini oshirish uchun quyidagilar talab qilinadi:

1. Hayvonlarni muvozanatli ozuqalar bilan ta'minlash.
2. Chorvachilikda ko'lam samaradorligiga erishish.
3. Zamonaviy texnologiyalar va ilmiy yutuqlarni joriy etishni faollashtirish.

Bu vazifalarni hal etish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hisobiga respublikada sut ishlab chiqarishni ko'paytirish va yaylov yerlariga yuklamani kamaytirish imkonini beradi.

Sog'in sigirlarning yillik mahsuldorligi (O'zbekiston va dunyoda)

O'zbekistondagi yillik sut mahsuldorligi dinamikasi, kg (bitta sigirdan)



2021-yilda sigir suti ishlab chiqarish

11 242,7 ming tonna

Sigirlar soni (2021 y.)

4 866,1 ming bosh

12 736,2 kg

Isroil

9 148,8 kg

Niderlandiya

8 187,7 kg

Buyuk Britaniya

7 275,3 kg

Avstriya

5 366,7 kg

Belarus

5 016,7 kg

Rossiya

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, FAOSTAT ma'lumotlari



Tadqiqotda 2016-2021 yillarda hududlar iqtisodiyotidagi tafovutlarning qisqarishi Beta (β) yaqinlashish modeli vositasida tahlil qilindi. Bu modelga ko'ra, agar hududlar bo'yicha yagona farq ular kapitalining boshlang'ich darajasida bo'lsa, kichik hajmdagi kapitalga ega bo'lgan kambag'al hududlar yirik kapitalga ega bo'lgan boy hududlarga qaraganda iqtisodiy jihatdan tezroq o'sadi.

O'zbekiston iqtisodiyotidagi yetakchi mavqei tufayli Toshkent shahriga hududlar o'rtasidagi nomutanosiblikning asosiy manbai sifatida qarash mumkin. Shuningdek, uning iqtisodiy salohiyati Toshkent viloyatining iqtisodiy ko'rsatkichlariga ham ijobiy ta'sir qiladi. Yuqoridagilarni inobatga olib, tadqiqotda shartli Beta modelining respublikadagi 14 ta hududi uchun (1-model), Toshkent shahrisiz (2-model) va Toshkent shahri va Toshkent viloyati ishtirok etmagan (3-model) variantlari tahlil qilindi.

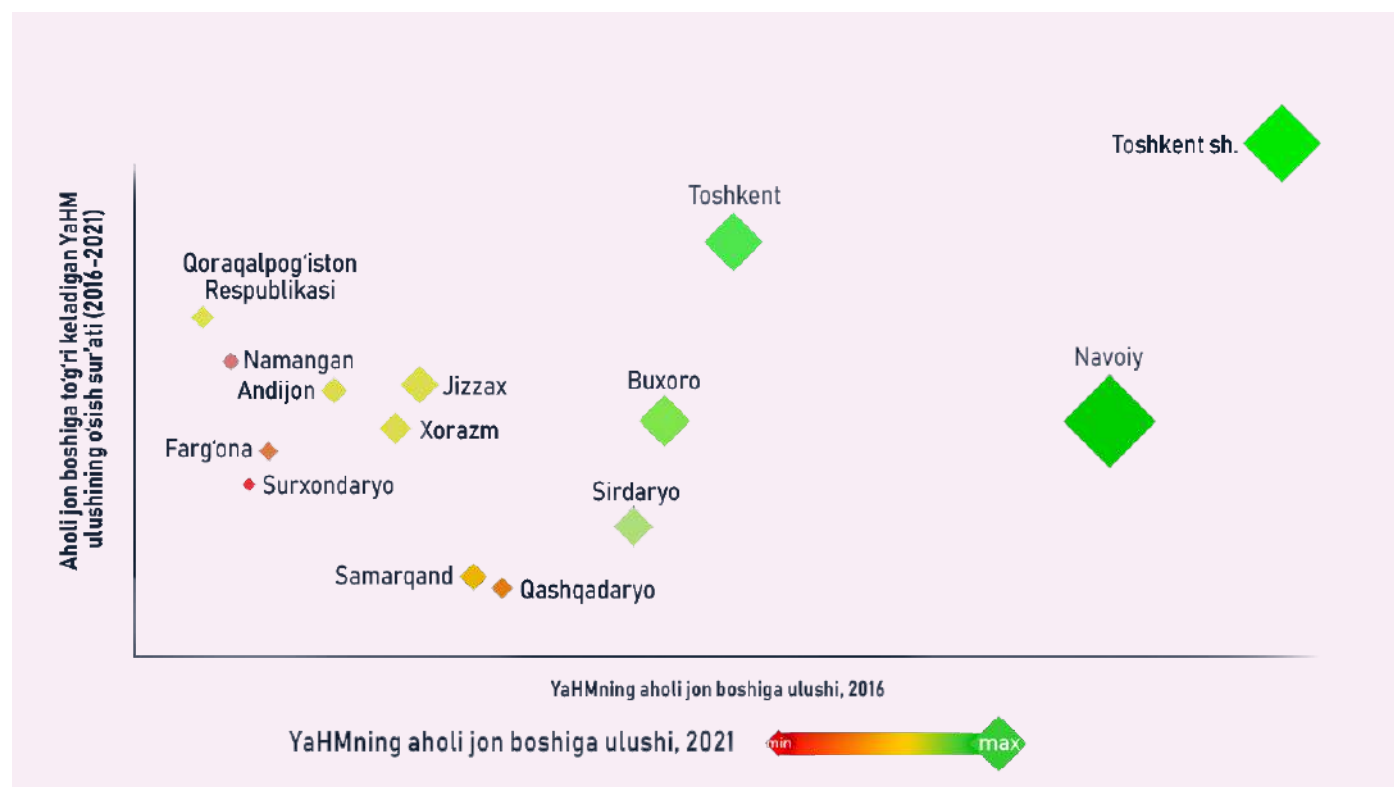
Natijalar: Shartli Beta yaqinlashish modelining uchta varianti ham mamlakatimiz hududlari o'rtasidagi tabaqalashuvning qisqarayotganidan dalolat beradi. Chegaradosh hududlarning muvofiq tarzda rivojlanishi ham iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir qilayotgani ma'lum bo'ldi.

Shuningdek, optik tolali aloqa liniyalarini o'tkazish eng rivojlangan hududlar darajasiga yaqinlashishda yordam beradi. Tahlildan eng rivojlangan hududlarni chiqarib tashlash esa bu omilning ahamiyatini pasaytiradi.

Barcha hududlar bo'yicha hisoblangan Halflife ko'rsatkichi tafovutni 50% ga kamaytirish uchun 35 yil, Toshkent shahri va Toshkent viloyatini hisobga olmaganda esa 25 yil kerak bo'lishini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijasida geografik joylashuvi hamda iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari yaqin bo'lgan hududlar uchun mintaqaviy siyosat yo'nalishlarini aniqlash lozim, degan xulosaga kelindi.

Masalan, Beta yaqinlashish modeli Surxondaryo, Samarqand va Qashqadaryo viloyatlari nafaqat geografik jihatdan, balki iqtisodiy o'sish sur'ati jihatidan ham yaqin hududlar ekanini ko'rsatdi. Xuddi shunday, geografik jihatdan yaqin joylashgan Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlari aholi jon boshiga YaHM jihatidan, Xorazm, Buxoro va Navoiy viloyatlari iqtisodiy o'sish sur'ati bo'yicha o'xshash hududlar bo'lib, ular uchun rivojlanishning umumiy yo'nalishlarini belgilash maqsadga muvofiq.





Unda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati va Qonunchilik palatasi, vazirlik va idoralar, oliy ta'lim muassasalari, OAV vakillari ishtirok etdi.

Ma'lumki, O'zbekiston 2015-yilning sentyabr oyida dunyodagi 192 ta mamlakat bilan birgalikda BMTning barqaror rivojlanish bo'yicha 2030-yilgacha bo'lgan Global kun tartibiga qo'shilgan va uni bajarish yuzasidan majburiyat olgan va 2019-yilda Birinchi ixtiyoriy milliy hisobotni tayyorlab, uni BMTning xalqaro forumida taqdim etgandi.

Mazkur Ikkinchi ixtiyoriy milliy hisobotning dastlabki variantida O'zbekistonning barqaror rivojlanish maqsadlarini moliyalashtirish, xususi sektor va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ayollar va yoshlar, gender tengligini ta'minlash bo'yicha salohiyati va imkoniyatlari ochib berilgan.

Hisobotda mamlakatning barqaror rivojlanishi yo'lidagi ichki va tashqi tahdidlar, so'nggi yillarda barqaror rivojlanishning alohida milliy maqsad hamda vazifalarini amalga oshirishda erishilgan yutuqlar, natijalar va kamchiliklar,

yaqin vaqt ichida barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarga erishish bo'yicha tashlanayotgan aniq qadamlar haqida ham so'z yuritilgan.

Mazkur hisobot dastlabki variant bo'lgani bois ochiq muhokama qilish uchun fuqarolik jamiyati institutlari, OAV, vazirlik va idoralar, xalqaro tashkilotlarning vakillariga taqdim etildi. Maqsad uni yanada takomillashtirish. Taqdimot davomida ham bir qator takliflar bildirildi. Xususan, bu takliflar orasida hisobotda korrupsiyaga qarshi kurashni aks ettirish, jamiyat hayotida parlamentning rolini oshirish, axborot bazasini yaxshilash, sog'liqni saqlash tizimiga ko'proq e'tibor qaratish va boshqalar bor.

Endi hisobotning dastlabki varianti bildirilgan takliflar asosida qayta ko'rib chiqiladi, takomillashtiriladi va so'ngra ko'rib chiqish uchun O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligiga kiritiladi. Takomilga yetkazilgan Ikkinchi ixtiyoriy milliy hisobot 2023-yilning iyun oyida Birlashgan Millatlar tashkilotiga taqdim etiladi.



INSTITUT JAMOASI



